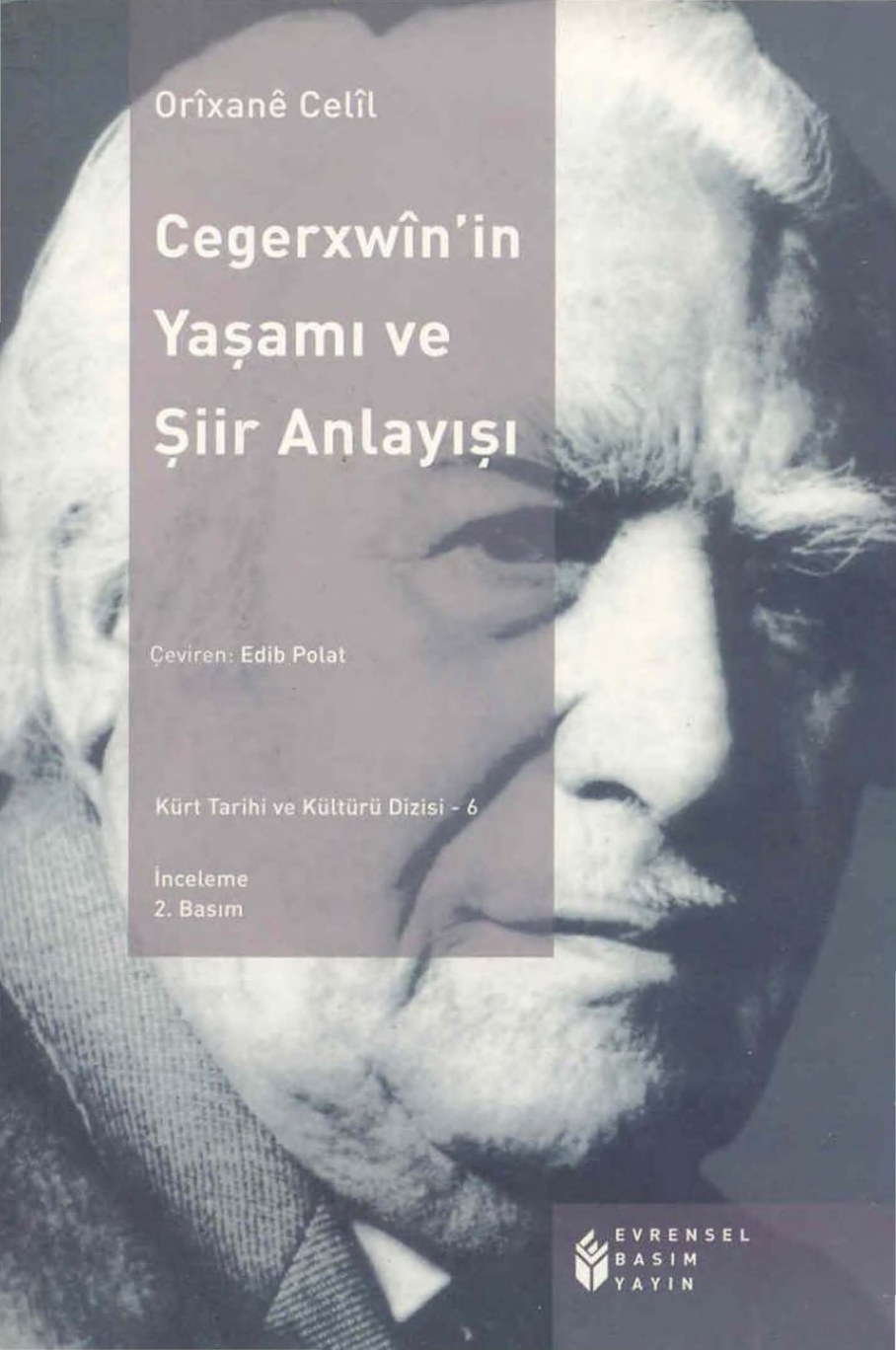

Orîxanê Celîl

Cegerxwîn'in Yaşamı ve Şiir Anlayışı

Çeviren: Edib Polat

Kürt Tarihi ve Kültürü Dizisi - 6

İnceleme
2. Basım

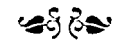
EVRENSEL
BASIM
YAYIN

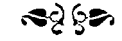
EVRENSEL
BASIM YAYIN

1. Baskı Erivan'da (Ermenistan) Kiril alfabesiyle 1966'da yapılmıştır.,
SSCB Ermenistan Bilim Akademisi Yayınları

Ordîxanê Celîl

CEGERXWÎN'İN YAŞAMI VE ŞİİR ANLAYIŞI

Çeviren
Edib Polat

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın 256
Kürt Tarihi ve Kültürü Dizisi 6

Cegerxwîn'nin Yaşamı ve Şiir Anlayışı: Ordîxanê Celîl

Çeviren: Edib Polat

Genel Kapak Tasarım: Savaş Çekiç

Kapak Uygulama: Devrim Koçlan

ISBN 978-975-6525-79-1

© Evrensel Basım Yayın 2004 - Sertifika No 11015

Birinci Basım: Haziran 2004 - İkinci Basım: Nisan 2011

Baskı: Ezgi Matbaası
Sanayi Caddesi Altay Sokak No. 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul
T: 0212 452 23 02 - 654 94 18 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net

Cegerxwîn'in Yaşamı ve Şiir Anlayışı

Yayınevinin Notu 9
Önsöz 11
Cegerxwîn'in Yaşamı ve Eserleri 15
Cegerxwîn'in Şiir Anlayışı 37

YAYINEVİNİN NOTU

Cegerxwîn, modern Kürt şiirinin öncülerindendir. Kürt halkının ezilmişliği, Kürt toplumunun ilerleyişini engelleyen geri yapı ve bu yapı, aşk, doğa ve vatan toprağı, özgürlük ve sosyalizm şiirlerinin başlıca temalarını oluşturur. Yayınevimiz 100. doğum yılında şairin anılarını içeren *Hayat Hikâyem/Jînenîgariya Min* kitabını yayınlamıştı. Şimdi ise şairin yaşamı ve eserleri hakkında temel bilgi ve değerlendirmeleri içeren bir kitap yayınlıyoruz: *Cegerxwîn'in Yaşamı ve Şiir Anlayışı*.

Ünlü Kürt araştırmacı ve halkbilimci Ordîxanê Celîl'in Cegerxwîn üzerine incelemesi 1966 yılında Erivan'da kiril alfabesiyle ve Kürtçe olarak yayınlanmıştır. Celîl, kitabında, şairin yaşamını ve mücadelesini özetlemekte, şiirlerinden örnekler vererek şiir anlayışını incelemektedir. Cegerxwîn ve şiiri hakkında yeterince bilginin bulunmadığı, kitaplarını temin etmenin güç olduğu bir zamanda yayınlanan bu çalışma büyük bir boşluğu doldurmuştur. Yazılışının üzerinden 40 yıl geçmiş olsa da, eser bugün için de önemli bir ihtiyaca karşılık gelmektedir.

Eser Türkçeye çevrilirken, isimlerin Kürtçe yazılışına büyük ölçüde sadık kalınmıştır. Şiirlerin Türkçeleri ise orijinalleriyle birlikte verilmiştir.

Eserin Türkiye'de yayınlanmasına ön ayak olan, üretken dört Celîl kardeşten ikincisi olan tarihçi Prof. Dr. Celîlê Celîl'e teşekkürü borç biliyoruz.

Ordîxanê Celîl, kitabında sonsöz yerine Cegerxwîn'in kırk bir şiirinden seçilmiş dizelere yer vermiştir. Cegerxwîn'in bütün şiirlerinin Kürtçe basımı yapıldığı ve Türkçe seçme şiirleri de yayınevimizce basılacağı için, tamamı veya bir bölümü kitaba alınan şiirlerin adını vermekle yetiniyoruz.

Evrensel Basım Yayın

Vatanın Sözleri

Kürdistanım Nerede?

Biz ve Kurtlar

Pamuğu Eken de Biz Çırılçıplak Gezen de Biz

Karanlık Sonrası Aydınlık

Ne Zamana Kadar Beylerin İşçi ve Irgatı Olacağız?

Yiğitlik Günüdür. Uyanın Ey Kürdistan Gençliği!

Ey Yiğit Kürt Milleti!

Vatanseverlik,

Zindanda 33 Gün

Bağımsızlık

Kanadıkırık Turna

Bu Nasıl Müslümanlık?

Yolumuz Dosdoğru

Şam Şekerdir. Vatan Daha Tatlıdır

Perişan'ın Sesi. Vatanımın Sevdalısıyım

Vatanın Hali

Boyunduruk ile Embur Paydos Artık

Yürü ey Kürt

Ödlek Düşman

Guhderz'iz Biz

Birlikteliğin Gücü

Vatan Hâlâ Genç Bir Kız

Newroz Yeni Gündür

Masanın Etrafında

Gezip Tozmak

Bu Sırrı İyi Bilirim

Sevgilim Gel

Kuduz Köpek

Makaslanacak Zülüfler

Şeker Dudaklım

Bu Perde de Ne?

Tatlı

Hey İçek

Gül Satcışı

Ölürüm Şekerime

Kara Çadır

Sêvê

Yar Misafir Değilse...

Peri

ÖNSÖZ

Ezilen halkların mücadelesi, emperyalist egemenliğin zincirlerini kırıyor. Sömürge halklar, art arda gerçek bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini elde ediyorlar. Kürt halkı da bu mücadelede layık olduğu yeri alıyor ve Yakın ve Ortadoğu'da kendi haklı taleplerinin karşılanmasını bekliyor.

İran, Irak ve Suriye Kürtlerinin edebiyatı, Kürtleri bilinçlendirerek çok önemli bir işlev görüyor. Denebilir ki bu edebiyat, mücadelenin aynası durumundadır.

Kürt edebiyatı, okuyucuların dikkatini daima bu mücadelenin ileri götürülmesi sorunlarına çekmektedir. Bu edebiyat, komşu halkların Kürtlerle ilişkilerini, kardeşliklerini ve ortak mücadelenin gereğini de sağlam bir biçimde ortaya koymuştur aynı zamanda.

Kürdistan'da Piremêrd, Goran, Eli Kemal Bapir, Bêkes, Dildar, Nûrî Şêyx Salih, Abdûl Wahab Nûrî gibi yazarların ürünleri iyi bilinmektedir. Kürt okuyucular İbrahîm Ahmed, Osman Sebrî, Qadrî Can, Dilzar, Hejar, Kamûran, Mele Kerîm Rabatî gibi yeni şair ve yazarların eserlerini de severek okumaktadır. Bu şair ve yazarların yazım tekniklerinin farklı olduğu bir gerçektir; ancak amaçları, temaları ortaktır: Halkın uyanışı, bağımsızlık, özgürlük.

Kürt edebiyatı içinde Cegerxwîn'in yurtseverlik şiirleri önemli bir yer tutar. Cegerxwîn, sevilen bir Kürt şairidir. Adı sadece Suriye ve Irak'ta değil, aynı zamanda Yakın ve Ortadoğu'da da bilinir.*

Cegerxwîn'in adı bizde de (Ermenistan'da), Sovyet halkı tarafın-

* Edîb M'efûz. Al-akrad fi Libnan we Surya. Beyrut, 1945, sayfa: 28-29.

dan da bilinir. O, devrimci şiirleri ve bu şiirlerde dile gelen duygu ve düşünceleri ile tanınır. Bu duygu ve düşünceler, ilerici her Kürdün güçlü hümanist duygular ve yurt sevgisi edinmesini sağlar. Bu şiirler, emperyalizme, sömürgeciliğe, ezilmişliğe ve sömürüye karşı eşitliği öne çıkarır.*

Cegerxwîn, sürekli halkın içinde olan, halkıyla gülüp halkıyla ağlayan, halkının acılarını dert edinen bir şairdir.

O, eserlerinde sadece sömürüye ve emperyalizme karşı mücadele çağrısı yapmakla yetinmemiş; köy köy dolaşıp halkın bilinçlenmesi için büyük bir çaba sarf etmiştir. Şair, çoğu zaman köylüler içinde etkileyici konuşmalar yapmış ve onlara Kürt halkının mücadele yollarını anlatmıştır.

1954 yılında Suriye'de Şişêklira Hükümeti'nin devrilmesinden sonra Kamışlı** halkı, Cegerxwîn'i milletvekilliğine aday göstermiştir. Suriye ve Lübnan demokratlarının yayını As Sarha gazetesi, 1954 yılında yayınlanan bir yazısında Cegerxwîn'in yaptıklarının ne kadar değerli olduğunu belirtmekteydi. Gazete, Cegerxwîn'in gençlik yıllarında feodalizme karşı mücadele ettiği için toprak ağaları ve devlet yetkililerince düşman olarak görüldüğünü; ancak devrimci yurtsever Kürt gençlerinin, onun etrafında kenetlenerek ona destek olduklarını ve onu koruduklarını yazmıştı.

As Sarha gazetesi ayrıca, Cegerxwîn'in dürüst bir yurtsever ve demokrasi savunucusu olduğunu; savaş çığırtkanlığına karşı çıktığını; halkı sömürge egemenliğinden kurtarmak için mücadele ettiğini yazmıştır.

* 1958 yılında "Zvèzda Vostoka" dergisinin 9. sayısında (Taşkent) A. Korsun ve M. Rudenko'nun çevirisiyle Cegerxwîn'in Kurt ve Biz, Ateş, Mıra Kalemi (Kerık) adlı şiirleri Rusça yayınlandı. Bunun dışında 1959 yılında Ş. Eskerov'un çevirisiyle Kürt Edebiyat Almanağı adı altında Bakü'de Azerice yayınlanan bir eserde, Cegerxwîn'in iki yapıtı Ne Zamana Kadar Beylere İşçilik ve Irgatlık Yapacağız? ve Atlas Harfi (Parça) yayınlandı.

** Kamışlı: Suriye-Türkiye sınırına yakın olan çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı bir Suriye kenti.

Cegerxwîn, Suriye'de adaletin sağlanması için de mücadele eder. 1949'da Cezire'de halk tarafından "Suriye'de Adaleti Savunma Ulusal Komitesi" vekilliğine seçilir. Birkaç yıl sonra As Sarha şöyle yazar: "Son beş yılda, Hükümeti ve baskıcı yönetimi devirme mücadelesinde öne çıkan Cegerxwîn defalarca tutuklanmış ve yargılanmıştır. O daima yurtseverlere güvenmiş; emperyalizmin ve feodalizmin düşmanı olmuştur. O adaleti, özgürlüğü ve demokrasiyi savunmuştur. Cezire halkı, Cegerxwîn'in emperyalizme ve zorbalığa karşı mücadele eden demokrat bir şair olduğunu bilir."*

İki ay sonra, 12 Eylül'de, As Sarha gazetesi, Suriye Hükümeti'nin uygulamalarını eleştirmektedir. Hükümetin Kamışlı'da seçimlerin yapılmasını ve halkın Cegerxwîn'i milletvekili olarak parlamentoya göndermesini engellediğini yazmaktadır. Hükümet, "Kamışlı, Türkiye sınırına yakındır" gerekçesiyle seçimlerin yapılmasına izin vermemiştir.

As Sarha gazetesi, bu tür uygulamalara karşı olduğunu belirtir. O süreçte 600 köyü dolaşarak köylülerin desteğini alan İbrahim Bukri ve Cegerxwîn'e içten selamlarını gönderir.**

Cegerxwîn, kişiliği, eserleri ve çalışmaları ile Kürt halkı için çok önemli ve değerlidir. Fakat Kürdoloji'de onun hakkında çok az bilgi ve eser vardır.

1945'te ünlü Kürdolog Toma Bûa, Cegerxwîn'in ilk Divan'ının yayınlanmasının ardından, Beyrut'ta Kamuran Ali Bedirhan öncülüğünde Fransızca yayınlanan "Roja Teze" (Yeni Gün) gazetesinde "Kürtler'in yeni genç şairi Cegerxwîn" başlıklı bir makale yazar.***

Toma Bûa bu makalesinde, Cegerxwîn'in Divan'ındaki şiirlerin

* Al-Sarxa 19 Temmuz 1954.

** Al-Sarxa 12 Temmuz 1954.

*** Roja Teze gazetesi. Beyrut 1945, sayı: 53, s. 4. (In Poete Kurde contemporain: Cegerxwin)

çok değerli olduğunu belirtir ve şöyle devam eder: "Kürt Edebiyatı çiçek açıyor. Bunu görmek için Yakın ve Ortadoğu devletlerinde (Türkiye hariç) –Lübnan, Suriye, Irak, İran ve Azerbaycan'da*– yani Kürtlerin yaşadıkları her yerde yayınlanan çok sayıdaki dergi ve gazeteyi okumak yeterlidir. Bu günlerde esmer tenli bir şair acılı şiirlerini latin harfleriyle yayınladı. Bana göre ilk kez genç bir Kürt şairi tarafından böyle yararlı bir eser yayınlanıyor."**

Toma Bûa'nın yanı sıra Vasili Nikitin de Kürtler (Les Kurdes) adlı eserinde, Cegerxwîn'in bilgili ve yetenekli bir şair olduğunu yazmakadır.***

1952 yılında ünlü Sovyet Kürdologu Qanadê Kurdo "Dış Kürtlerin Edebiyatı, SSCB'deki Kürtlerin Durumu" başlıklı makalesinde ve Kürtçe Gramer (Grammatîka kûrdskogo yazîka) adlı kitabında, ki bunlar Rusça yayınlanmıştır, ilk kez Sovyet okuyucularına Cegerxwîn'in birkaç eserini tanıtır.****

* Yazar İran Azerbaycanı'nı kastetmektedir.

** Roja Teze Beyrut, 1945, Sonbahar'ın 13'ü, sayı 53, s. 4 (In Poete Kurde contemporain: Cegerxwin).

*** B. Nikitine, Kürtler (Les Kurdes étude sociologique et historique, Paris, 1956, p. 285.)

**** K.K.Kürdoêv, Zarûbêjnaya kûrdskaya lîtêratûra o polojênîî kûrdov v SSSR. Ûçyoniyê zapisi LGÛ, Nr. 128, bîp. 3, İstoriya i filologiya stran Vostoka, 1952, str. 136-150; K.K.Kûrdoêv, Grammatîka kûrdskogo yazîka, M-L., 1957, str. 6.

CEGERXWÎN'İN YAŞAMI VE ESERLERİ

Gerçek adı Şeyhmus olan Cegerxwîn 1903'te Hesar* köyünde doğmuştur. Çok yoksul olan ailesi çoğu Kürtler gibi geçimlerini sağlayabilmek için Pêkendê köyünden Hesar'a göç etmişler; ama orada da rahat yüzü görmemişlerdir.

Hasan ailesi (Hasan, Şeyhmus'un babasıdır) pek kalabalık değildir. Hasan, eşi Ayşan, kızı Asya ve büyük oğlu Halil ve küçük oğlu Şeyhmus'dan oluşan bir ailedir. Babası öldükten sonra aile çaresiz kalır. O zamanlar Şeyhmus henüz küçük bir çocuktur.

Şeyhmus'un çocukluğu ve gençliği çok ağır şartlarda geçer. Ablası Asya'nın elinde büyür. Çok erken yaşta yaşamın zorluklarını görür. Ekmek parası kazanabilmek için ırgatlık, nahırcılık ve çobanlık gibi işler yapar. Şeyhmus daha çocukken ağa ve beylerin acımasızlığına tanık olur; onların yaklaşımını anlamaya başlar.

Bizler, şair ve yazarlardan bahsederken, onların nerede kimden eğitim aldıklarını ifade ederiz; ancak Şeyhmus için aynı şeyleri söyleyemiyoruz.

Küçük Şeyhmus okumayı çok istemesine rağmen yoksulluk nedeniyle okula gidemez. Harfleri arkadaşlarından öğrenir.

* Hesar, Hasankeyf'in batısında yer alan Türkiye'deki bir Kürt köyüdür.

1914 yılında 1. Dünya Savaşı başladığında, Şeyhmus 11 yaşındadır. Ailesi ve ataları gibi o da göç etmek zorunda kaldığı için hoşnutsuzdur. Göç sonrasında diğer Kürt aileleri ile beraber Amud köyüne yerleşir. Bir süre sonra Şeyhmus'un annesi gurbetteyken Amudê'de ölür. Annesinin ölümüne çok üzülen Şeyhmus, Amud'da kalamaz. Kardeşleriyle birlikte çok sevdiği köyüne, Hesar'a döner. Fakat Osmanlı askerlerinin saldıracağı korkusuyla Asya ve Halil ile birlikte Amudê'ye geri döner.

Kötü şartlarda geçen göç ve kaçış yılları Şeyhmus tarafından asla unutulmaz. Yaşadıkları, yetenekli şairin düşüncelerini ve inancını etkiler. Yaşam koşullarının ağırlığı Şeyhmus'u çobanlık ve nahırcılık yapmaya zorlar. Şeyhmus çocukluğunda ırgatlık da yapar, toprakla uğraşır. Fakat yaptığı ağır işlerin karşılığında çok az ücret alır. Bu zor günlerinde bile hiçbir zaman okumaktan ümidini kesmez. Bir gün okumayı sökeceğine, kitap okuyabileceğine, yazı yazabileceğine dair inancını kaybetmez. Alfabeyi öğrenebilmek için bazen koyun sürüsünü başıboş bırakarak köyün medresesine, yardımsever arkadaşlarının yanına kaçar.

Kürt halkı üzerine önemli çalışmalar yapan Mir Celadet Bedirhan onun için şunları yazar: "Yüreğinde kutsal bir ateş yanan Şeyhmus, böyle bir hayata razı olmuyordu. Ablasının yanından kaçarak köyleri, medreseleri ve okulları dolaştı."

Yetim çoban Şeyhmus çok geçmeden "Feqî" (Fakih, medrese öğrencisi) olur ve bilim dünyasına girer.* Kürdis-

* Cegerxwîn, 1. Divan, Şam, 1945, s. 6-7.

tan'da o dönemde öğrenciler ne kadar çok medresede okurlarsa o kadar saygın sayılırlardı ve sık sık medrese değiştirmek yaygın bir gelenekti. Şeyhmus da okuduğu medreseyi değiştirerek, Lahicanê'ye kadar ulaşır. Lahicane, İran Kürdistanı'nda önemli bir Kürt kentidir.

Şeyhmus, Lahicane'de bir süre kaldıktan sonra Güney Kürdistan'ın Tilşir köyüne gider ve oraya yerleşir. Burada Molla Ubeydullah'ın yanında eğitimini sürdürür. Fakat eğitim sürerken Ubeydullah öldüğü için Şeyhmus, icazetini (medrese diplomasını) onun kardeşi Molla Fethullah'tan alır.

Medrese eğitimini tamamladıktan sonra, Şeyhmus Kürt köylerinde imamlığa başlar. Celadet Bedirhan'ın yazdığı gibi, "Köylülere namaz kıldırır, dini nikahlarını kıyar, şeriat kurallarına göre zekatlarını dağıtır ve yaşamını böyle sürdürürdü." Kürt köylerinde dolaşarak imamlık yapan Şeyhmus giderek mollaların ve Kürt halkını sömürenlerin düşmanı haline gelir.

İmamlığı fazla sürmeyen Şeyhmus çiftçiliğe başlar. İçtenliği, dürüstlüğü, gerçek adaleti tarla işçilerinde görür. Köylülerin ağır hayat koşullarına tanıklık eder. Tarla işçileri sabahtan akşama kadar çalışıp ter dökmelerine rağmen akşam eve elleri bomboş dönerler.

Şeyhmus Kürtlerle beraber Suriye'ye giderek orada iki yeni köy kurar. Köylere "Çêlek" (İnek) ve "Cehennem" adlarını koyar. Bu konuda Celadet Ali Bedirhan şöyle yazar: "Seyda Cegerxwîn, Cehennem köyü için derdi ki 'Gerçekten öyle değil mi? Bağımsız hareket edemeyen bir halkın

yaşadığı yer cehennem değil midir?'" Cehennem içinde şairin de dediği gibi farklı bir dünya vardı:

Aramızda ne ağa ne de kral gezerdi,
Elo, çelo, kep delik hepsi bana benzerdi.

Di nav meda ne mabûn ne axa û ne kêxwe,
Elo, Çelo, kum bi qul, min tev kirin wekî xwe.

Şair, "bütün köylüler okur-yazar ve kültürlü olsun, aralarında sömürücüler olmasın, herkes eşit şartlarda kardeşçe yaşasın" isterdi.

Şeyhmus, gençliğinde zor günler geçirdiği için İran, Türkiye ve Irak Kürdistanı'nın köy ve kentlerini dolaşmıştı. Ülkesini "parça parça" gördüğü için ülkesinin özgürlük mücadelesine adadı kendini. Bazı dostları kendisine Şeyhmus isminin yakışmayacağını söylüyorlardı. Halkının içinde bulunduğu durum karşısında genç şairin yüreği kan ağladığı için, "yüreği kan ağlayan" anlamındaki Cegerxwîn adını aldı ve Kürt halkının yüce bir şairi oldu.

Şeyhmus, ölünceye dek halkına hizmet edeceğine, halkının özgürlük ve mutluluğu için çalışan bir nefer olacağına dair kendi kendine söz verdi.

Şairin gençlik yıllarında Türkiye'deki Kürtler devlete karşı ayaklanmıştı. Ayaklanmaya Şeyh Sait önderlik ediyordu. Ayaklanma şiddetle bastırıldı. Bu olay Cegerxwîn'in zihninde unutulmaz bir iz bıraktı. Şair, Kürt halkının sömürücü sınıfının, ağa ve beylerin, isyanın başarıya ulaşmasını nasıl engellediğini gördü. Suçsuz Kürtlerin boğazlanması-

na, idam edilmelerine, evlerinin ve köylerinin yakılmasına tanık oldu. Cegerxwîn, Kürtlerin yurtlarının, zalimlerce viran edilişini ve halkın zorla göç ettirilişini gördü. Tüm bu yapılanlara rağmen Kürt halkı yılmadı ve mücadele azmini kaybetmedi.

Kürtlerin ünlü şairi Osman Sabri (Sebrî), Cegerxwîn hakkında şunları yazar: "Düşmanın bu yaptıkları hocamızda yeni bir ruh yeşertti, Kürt ve Kürdistan aşkını yüreğine yerleştirdi."*

Cegerxwîn, medrese eğitimini bitirmeden önce, medrese öğrencisi olarak İran ve Irak Kürdistanı'na gitti. Yolculuklarında tanık olduğu olaylar yüreğinde derin bir iz bıraktı. Yurtsever şair, halkın geri kalmışlığını, aşiret üyeleri ile liderleri arasındaki uçurumu gözlemledi. Bu yüzden Cegerxwîn; bey, ağa, şeyh ve mollaları Kürt halkını ezdikleri ve halkın ileriye gitmesi için kıllarını bile kıpırdatmadıkları için suçladı. Sömürücüler toplumun zenginlik kaynaklarını babalarının malı gibi yer; zevk ve sefaları için zenginlikleri çarçur ederlerdi. Cegerxwîn, Kürt toplumunun ileri gelenlerini (ağa, bey ve şeyhleri) halk düşmanlarıyla el ele verdikleri ve kendi halklarına karşı onların elinde silah oldukları için de suçluyordu.

Bu konuda Osman Sabri şunları yazar:

"Hocamızın onuru, o hain ve onursuz zümrenin içinde kalmayı asla kabul etmiyordu. Sarığını ve cübbesini bir kenara atıp mertçe kollarını sıvayarak, mücadeleye katıldı."

Celadet Ali Bedirhan ise şunları ifade eder:

"Seyda, düpedüz mir, ağa, bey ve şeyhleri hedef yapmış-

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali (Sêwra Azadi), 2. Divan, Şam, 1954, s. 2.

tı. Bu nedenle kendine güçlü ve saldırgan düşmanlar ediniyordu. Bazen bu yüzden sığınacak yer bile bulamıyordu. Fakat o bunlara aldırmadan kılıcını kafalarının üzerinden sallar ve 'Kafalarınızı kesmek istiyorum,' derdi."

Cegerxwîn, ırgatlarla ve emekçilerle arkadaşlık etmekten her zaman onur duymuştur. Bunu "Kısaca Yaşamım" adlı şiirinde anlatır:

Bunca bilinçten sonra Turnacı Dodo oldum,
Potê'nin oğlu lider, yırtık kasketliye dost oldum.

Piştî ilmê xweê pir bûm Dodoê qulingvan,
Bûm hevalê kum bi qul kurê Potê sermiyan.

Şair Cegerxwîn, sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı mücadele eden bir kişilik olarak Kürt halkı tarafından daima sevilmiştir. Düşmanlarından korkmadığı için önemli toplumsal olaylardan geri durmamıştır. Devrimci faaliyetleri ve eserleri nedeniyle gerici Suriye ve Irak rejimleri tarafından birçok kez tutuklanmış ve hapse atılmıştır. Ancak hapisliği hakkında elimizde somut bilgi yoktur, sadece 2. Divanı'nda "Zindanda 33 Gün" adıyla yayınlanan şiiri bu konuda bilgi vermektedir. Şair bu şiirinde şunları dile getirir:

Nisanın yirmisiydi, gece zifiri karanlık
Evi bastı jandarma, sanırsın ki eşkıya

Götürüp bizleri, kapattılar zindana, bir karanlık deliğe
Ellerinde sopalar, suratları kirli, gözlerini kan bürümüş

Saldırdılar sorgusuz, yırtıcı hayvan gibi
Falakaya yatırdılar, vurdular canavarlar gibi

Hep küfür, peş peşe kamçı ve hep dayak
Yerimiz dar, onbeş kişiyiz, aç ve çıplak

Saç-baş karışık, sakal, bıyık kökten kesildi
Yüzlerde tükürük, yaşlı, çocuk kahrolduk

Yine on kişi kamçıyla-copla, boksla kötekle,
Ezdiler, sürüklediler nara atarak haykırışla

Çiviyle, potinle kafamıza bastılar, tepindiler
Yüzümüzden, gözümüzden kan ter akıttılar

Bayıldık, yalnız baygınken halimiz hoştu
Kovayla su döktüler, salonda Fırat coştu

Yine uyandık, yine dayak, yine cop ve de kamçı
Sürüklediler yerden, alandan gösterdiler alt katı.

Üşüştüler başımıza deliler, itler ki ağzı salyalı
Başımız kanlı, elbise paramparça, vücut yaralı

Çok susadık, acıkmıştık, ne su vardı, ne ekmek,
Yüzümüze sövdüler, hakaret, kirli söz söyleyerek.

Bistê nîsanê, şevek tar û reş pir nexweş, nexweş,
Jandirme hatin ketin mala me wek diz û keleş,

Em dane ber xwe, birin zindanê, zindaneke teng,
Dar bi destê wan, çehr û rû kirêt çavsor û pereng,

Daberizîn me bê tirs û bê pirs hemî weke şêr,
Ser û lingên me dixistin kewçûk, lêdidan bi dêr,

Li ser hev dijûn, li ser hev lêdan, li ser hev qamçî,
Cihê me pir teng, em pazde heval bê cî û birçî,

Serên me bêmrês tev zîpirandin simbêl û birû,
Birin kehrebê tev pîr û zarok tif dihate rû.

Dîsa deh mirov bi dar û qamçî bi boks û lêdan,
Em gevizandin dane ber lingan bi qîr û halan.

Li ser serên me tev çîn û hatin bizmar û potîn,
Hetta hate xwer ji ser çavên me tev xwêdan û xwîn,

Em ji hiş diçûn, tenê bê hişî bi me xweş dihat,
Tenekên avê berî ser me dan, salon bû Ferat.

Dîsa şiyarî, dîsa ew lêdan ew qamçî û dar,
Em xirxirandin, di ser qadêra em kişandin xar.

Ketin ser serên me ew hov û dîn, gurên dev bi xwîn,
Serên me bi xwîn, destên me birîn, kincên me çirîn,

Gelek em tî bûn, gelek birçî bûn, ne nan û ne av,
Didan riwên me gotinên kirêt, hemî pûç û xav.

Cegerxwîn, şiirinde siyasi nedenlerle tutuklu bulunanları betimler. Tutuklanma nedenleri hakkında bilgi için de denetlemeye gelen jandarmanın konuşmasını verir:

Biri diğerine der 'bunlar Bolşevik hem de vatan haini'
Tükürün yüzlerine görün o meymenetsiz hallerini.

Bo hev digotin, evin bolşêvîk dijminê welat,
Tifkin riwên wan, van riwên kirêt, pîs û bê xelat.

Bolşevik olarak bilindiği için Cegerxwîn hapishanede özel bir baskı görmüştür, fakat hiçbir zaman yaptıklarından dolayı pişman olmamıştır. Aksine kendisine "Bolşevik" dedikleri için daha çok gururlanmıştır. Çünkü Bolşevikler halkın özgürlüğü uğruna canlarını vermekten çekinmez, emperyalizme ve sömürüye karşı mücadele edenlerin öncüleri, temsilcileridirler. Şair halkın savaşçısıdır; "sopa ve kamçı ile söndürülemeyen ateşi, özgürlük için" yakar.

İşkence ve dayak ateşe benzin atmaktır
Ateşi söndüremez benzin, daha da gürleştirir.

Ev dar û lêdan wek nift û bênzîn ser agir,
Agir bi bênzîn nayê mirandin, bêtir dibî gur.

Cegerxwîn, çobanların, nahırcıların, ırgatların artık bilinçlendiklerini, sömürenlerin ise Kürt halkının düşmanlarının yanında yerini alacağını yazar. Cegerxwîn şiirinin so-

nunda bütün doğu halklarına el ele verip özgürlük için mücadele etmeleri çağrısında bulunur.

Cegerxwîn, cezaevlerinde çok acı ve işkence çekmiştir. Fakat o her tutuklanmadan sonra daha da kararlı ve inançlı olarak dışarı çıkmıştır. O hiçbir zaman mücadeleyi yarıda bırakmak gibi bir düşünceye sahip olmamıştır.

Şair Osman Sabri 1954 yılında Cegerxwîn hakkında şunları yazar: "Büyük alim Cegerxwîn'i 23 yıldır tanımaktayım. Bu süreçte kendisinin övülmeye değer iki güzel yeteneğini gördüm.

1-Cegerxwîn, halkının sorunlarını iyi kavramıştır. Kürt halkının sorunlarının mir, paşa, bey, ağa, şeyh ve imamlardan kaynaklandığını söyler. Kuşkusuz bu düşüncesi doğrudur. Neden derseniz, bin yıllardan beridir bunlar halkın öncüsü, sermayedarı ve rehberiydiler. Halkın canını, malını ve yurdunu korumak yerine; mallarına göz koydular, halkı ezdiler, köleleştirdiler. Yurdu ise düşmanlara peşkeş çektiler. Halkın çocuklarını okutup bilinçlendirerek ilim irfan sahibi yapacaklarına; herkesi bilgisiz ve amaçsız bıraktılar. Halk arasında birliği sağlayacaklarına; kin ve düşmanlık tohumları ektiler. Böylece halkın ve yurdun düşmanın egemenliği altına girmesine neden oldular. Okuyucuya bu konuda öz bir fikir verecek olursak; şeyhler ve imamlar ölülere hitap ediyorlardı; mir, paşa, ağa ve beyler ise halk düşmanlarına çağrı yaparak yurdu köleleştiriyorlardı.

Bundan dolayı Cegerxwîn onların kusurlarını ve acımasız karakterlerini şiirlerinde işler. Halkı onların türlü hilelerine, hainliklerine ve toplumda yaydıkları kötümserliğe karşı uyarır. Öyle inanıyorum ki Cegerxwîn, Suriye ve Tür-

kiye Kürtlerinin bilinçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2-Cegerxwîn, Kürtlüğünde gerçekçi ve samimidir. Öyle ki, yurdu ve halkı uğruna her türlü yokluğa katlanmıştır. Bence bu davranış, fedakârlığın zirvesidir.

Cömertlik ve mutluluk, Cegerxwîn'in yokluk günlerinde bile eksik olmayan özellikleriydi. Onu bir gün bile umutsuz ve sıkıntılı görmedim. En yoksul günlerinde bile, dostlarına yardım elini uzatmaktan geri kalmazdı.

Ayrıca hocamız, yurdu ve halkı için çok sıkıntı çekmiş, haksızlığa uğramıştır. Bugün görüyorum ki güçlü ve cesur adımlarla hedefine doğru yol almaktadır. Bir arkadaşı olarak onu kutluyor ve iyi bir sonuç almasını diliyorum."*

Cegerxwîn, bütün Kürdistan'da, Kürdistan'ın özgürlüğü ve halkının mutluluğu yoluna baş koymuş yurtsever bir şair ve savaşçı olarak tanınır. Şiirleri, insanın gönlünü yurt sevgisi ile doldurur.

Kürdistan halkı, işçi ve köylülerle dostça konuşarak onlara Kürdistan özgürlük mücadelesinden bahsedenleri Cegerxwîn'in arkadaşları sayarlardı. Büyük bir sevgiyle Cegerxwîn'den bahsederlerdi.

Örneğin bir köy imamı olan Beşir Hasan, küçüklüğünden beri alim olmak istemesine karşın amacına ulaşamamıştı. Kendisi bir molla olmasına rağmen her namazdan sonra daima Kürt ve Kürdistan'ın özgürlüğü hakkında vaaz verirdi. Bir defasında köylülere şöyle seslenir:

"Ey güzel Kürtler! Esir ve zavallı olduğunuzu görmüyor musunuz? Kürtlerin bütün iradeleri yabancıların eline bırakılmış." Cemaat o zaman imama sorar:

* A.g.e., s. 2-4.

"Peki ne yapabiliriz ey değerli imam?"

Molla Beşir Hasan onlara Kürdistan'ın özgürlüğü için kardeş olmalarını ve düşmana karşı birlikte mücadele etmelerini öğütler. Cemaat ise Beşir Hasan'a şu yanıtı verir:

"Allah bilir seyda, öyle görünüyor ki senin fikirlerin de Cegerxwîn'inki gibi değişmiş!"

Cemaatin hepsi ortak görüşteydi: "Molla Beşir imamların yolundan sapmıştı. Amûdê'deki çok sayıda Şeyh ve Molladan hiçbiri halka bugüne kadar böyle sözler söylememişti. Amûdê'nin Şeyhlerinden duyduğumuz şudur: "Kürtler Cegerxwîn'in arkadaşıdır. Din yolunda yürüyen Kurmanclar, Latin harfleriyle yazılmış dergileri okumazlar."*

1945 yılında Şam'da "Tereqiyê" Yayınevi Cegerxwîn'in ilk divanını yayınlar. Divanın yayınlanması Kürt okuyucular tarafından büyük bir coşkuyla karşılanır. Çünkü okuyucular uzun zamandır divanın yayınlanmasını beklemektedirler. Cegerxwîn'in divanındaki şiirler halkın genel durumu ve günlük yaşamı hakkındadır. Cegerxwîn'in divanının yayınlanması Kürt halkı için, onun yurtsever evlatları için bir müjde idi. Ronahi dergisi 1945'te yayınlanan 28. sayısında okuyucularına şunları aktarır:

"MÜJDE

Cegerxwîn'in divanı basılıyor!

Hawar dergisi son olarak ulusal şairimiz Cegerxwîn'in divanını yayınlıyor. Her ne kadar yayıncılık mesleği yayıncıların yüzünü güldürmüyor ise de bu divan Kürt halkının yüzünü ağartacak ve onurunu yükseltecektir."**

* Ronahi dergisi, sayı 17, Şam, 1943, s. 32.
** Ronahi dergisi, sayı 28, Şam, 1945, s. 2.

Cegerxwîn'in ilk divanı 164 sayfaydı. İçinde ünlü şaire ait 170 şiir vardı. Cegerxwîn kitapta şiirlerini 5 kısma ayırmıştı: Yurt ve Yurtseverlik, Marş ve Koro Şarkılar, Mektup ve Halay Parçaları, Felsefi Şiirler ve Aşk Şiirleri. Bu şiirlerde, Cegerxwîn'in nasıl gelişkin, derin ve uzak görüşlü bir şair olduğu anlaşılıyor. Bu şiirler Cegerxwîn'in geçtiği zorlu yolları göstermektedir.

İlk bölümde yer alan "Ateş, Yürek Çıngısı ve Cegerxwîn'in Divanı" adındaki şiirde, şairin amacı tam olarak anlaşılmaktadır:

Ateş baştan başa kor, uzak durun yamandır
Bir yılın ateşi değil bu, yüzyılların birikimidir.

Agir tev agire, dûrî herin dijware,
Ne agirê îsale, lê agirê sed salê kevnare.

Kürtlerin ünlü şairi Kadri Can, Cegerxwîn'in divanının önsözünde şairin derlenen ilk ürünlerine büyük değer biçmektedir. Uzun zamandır Melayê Cizîrî ile Ahmedê Xanî'nin divanlarının piyasada azaldığını; Kürt edebiyatseverlerin, bu divanları çok aramalarına rağmen bulamadıklarını söyler. İşte böyle bir zamanda Cegerxwîn'in divanını karşılarında görünce, hemen satın alarak okuduklarını ve yüreklerinin şenlendiğini belirtir. Kadri Can şöyle devam eder:

"İnanıyorum ki Cegerxwîn'in divanı, Mem û Zîn'în ve Melayê Cizîrî'nin divanının bıraktığı boşluğu dolduracaktır. Değerli okuyucular onda Büyük Xanî'nin güçlü dilini ve

ruhunu, Cizîrî'nin ahenkli dizelerini bulacaktır. Cegerxwîn, yabancı sözcükleri de şiirlerinin içine sokmamış, sade ve belagatlı sözlerle dizelerini oluşturmuştur. Şiirlerinin çok kıymetli oluşunun sebebi de budur. Yeni bir ruhla gerici fikirlerin üzerine yürümüş, güzel bir dille çarpıklıklarını ve zararlarını gözler önüne sermiştir."*

1954 yılında, ilk divanın yayınlanmasından 9 yıl sonra, yine Şam'da Cegerxwîn'in 2. Divanı basılır. Bu divanın içeriği ilkine kıyasla daha gelişkindir. Hem içerdiği şiir sayısının çokluğu bakımından hem de eserlerin teması ve şiirlerdeki yazım ustalığı bakımından daha ileridir.

Birinci divanının yayınından sonra, dünyada birçok şeyi değiştiren çok önemli olaylar meydana geldi. 2. Dünya Savaşı sona erdi. Sovyetler Birliği'nin etkin rolüyle Faşist Almanya ininde ezildi. Doğu Avrupa halkları peş peşe kendi özgür ve demokratik devletlerini kurdular.

Asya, Afrika ve Latin Amerika'da ezilen halkların anti-emperyalist mücadelesi yeni bir aşamaya geldi. Emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı mücadeleleri büyük ve taze bir güç kazandı.

İran ve Irak Kürdistanı'nda da büyük gelişmeler oldu. 2. Dünya Savaşı'nın ardından, 1946 yılında İran Kürdistanı'nda Kürdistan Demokratik Cumhuriyeti kuruldu. Fakat gerici İran Hükümeti, askeri güç kullanarak Kürtlerin özgürlüklerini yok etti ve Kürt Hükümeti'nin liderini idam etti. Aynı dönemde Kürt halkı, Irak Kürdistanı'nda da, gaddar Nuri Sait Hükümetine karşı özgürlüğünü kazanmak

* Cegerxwîn, 1. Divan, Şam,1954, s. 10.

için ayaklanmıştı. Ayaklanmaya öncülük eden kişi Kürt halkının yiğit evladı Mustafa Barzani idi.

Bu önemli olaylar kuşkusuz Cegerxwîn'in fikirlerini etkiledi. Bu durum, 1954 yılında yayınlanan Cegerxwîn'in divanının gelişkinliğini de açıklar. Şairin ikinci divanı 211 sayfadır ve 3 bölümden oluşur: Yurtla ilgili bölüm, genel bölüm ve sevda ile ilgili bölüm. Okuyucu, şairin ustalığının örneği olan çok sayıda yurtsever, mücadele şiirleri ile aşk ve sevda şiirelerini okuyabilir. Osman Sabri, Cegerxwîn'in ikinci divanının önsözünde şunları yazar:

"Bu divan Seyda'nın 1. Divan'ından daha güzel ve değerlidir. Şair, ilk divanında güçlü, uzak görüşlü ve istikrarlı bir anlatım tekniğine sahip değildi. Fakat bu divan belli bir amaç temelinde yazılmıştır, izlenen yol ve yöntem de dizelerinde açıkça görülür."*

Cegerxwîn'in bir devrimci olarak yaptığı faaliyetler hakkında bilgilerim yetersizdir. Fakat Kürt halkının siyasal faaliyet alanına katkı sunan şiirleri çok fazladır. Şiirler, şairin devrimci faaliyet yürüten kişilerle ve o dönemde Irak ve Suriye Kürdistanı'nda yayınlanan çeşitli dergi ve gazetelerle ilişkisinin olduğunu gösteriyor. Cegerxwîn'in sağlam bir ilişkisinin olduğu dergiler; Yeni Dünyanın Sesi, "Gelawêj" (Zöhre Yıldızı), Yıldız, Roja Nu (Yeni Gün), Ronahi (Aydınlık) ve Hawar (Çığlık) olarak sayılabilir.

Cegerxwîn'in kendini keşfetmesinde ve ilerlemesinde "Hawar" dergisinin rolü büyüktür. Kendisi henüz gençlik

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 4.

yıllarında "Hawar"a bağlanır ve onu sever. Dergiyi, Kürt dilinin gül bahçesi sayar. Aşağıdaki şiirini Hawar'a adar:

Bin kez kutlayın Hawarı,
Çok güzel ve tatlı bu gülizarı,

Bu gülistan yeni doğan yavrumuzdur
Hawarla büyüdük, der, gururludur

Tatlı asmadır, üzüm tuttu salkımı
İşte yüreği yanık bülbül aldı hakkını

Binlerce bülbül, yürekleri yanık ve yaralı
Bahçesinde inler, göğüsleri kandan kınalı

Binlerce ahu zarla inleyen benim,
Ciğeri kanlı, yaralı bülbül benim.

Güzel ve tazecik bir kızdır Hawar
Nazenin bir dilber, tatlı ve nazdar.

Güzel bostan, yemyeşil, meyveye durmuş
Elma, ayva, armut ve narlarla dolmuş.

Önünde bekler haşmetli bir bahçıvan,
Şahinşahtır, paşadır o durmadan okuyan

Özgürdür o bahçıvan sınırsızca cömerttir
Ebedi görevi herkese ders vermektir.

Başlığı azdır, beşyüz kuruştur fiyat-ı adet,
İsteyin, size de göndersin Ali Celadet.

Hezar carî pîroz bikin ev Hewar,
Gelek xob û rinde wekî gulizar.

Gulstanê zarê meye pir ciwan,
Pesendîde ku min berê wê dixwar.

Çi mêwek şêrîne, berê wê giha,
Ji bo bilbilê dilneweş bû bihar.

Hezar bilbilên dilşewat û bi xwîn,
Di nav baxçeyê wê dikin ah û zar.

Hezar ah û zaran lê ezim,
Ji wan bilbilan ê cegerxwîn û jar.

Hewar pir ciwane, keçe nûgiha
Gelek dîlber û nazik û nazdar.

Çi bistanekî berxweş û zûgiha,
Hemî sêv û xox û bihok û hinar.

Li ber wê heye bexçevnek mezin,
Şahinşah û paşaye ew xwendekar.

Serefraz û comerde ew bexçevan,
Didî her kesî wî berê abidar.

Qelen kêm û erzane pêsed qirûş,
Bixwezin ji Alî Celadêt bi xar.

Bunun dışında, Cegerxwîn, biri Hawar'ın sahibine biri de okuyucularına olmak üzere iki şiir daha yazar.

Siyasi çalışma esasına dayanan arkadaşlık, fikir birliği

temeli üzerinde gelişince amacı da sağlamlaştırır. Cegerxwîn'in Osman Sebrî, Qedrî Can, Hesen Hişyar ve Hüseyin Emin ile olan dostluğu bu yüzden gelişmişti. Çünkü bu aydınların hepsinin kaygusu Kürt halkının özgürlük mücadelesiydi. Osman Sabri kadar Kadri Can da bilinen Kürt şairlerindendir. Onlar da Cegerxwîn gibi Suriye hükümetine karşı mücadele ederken yakalanmış, işkence görmüş ve ülkelerinden göç ettirilmişlerdir. Fakat onlar bu sıkıntılara aldırış etmemiş, zorbalığa ve haksızlığa her zaman yiğitçe karşı koymuş, eylemleri ve yazılarıyla dostlarına güç katmışlardır. Bakın Cegerxwîn, Osman Sabri hakkında neler yazmış:

Sen ey Osman, ateş düşürdün yüreğime,
Çoğalttın acımı, dert kattın derdime

Rüstem elini verdin elime
Dağı taşı ise verdin belime

Sen gittin, yazık ki ben yalnız kaldım
Bülbülüm, senin üzerine hep inlerim.*

Erê Osmano te agir da dilê min,
Te pir kir derd û êş û hem kulê min.

Te da destê me carek destê Ristem,
Te zenar û kemer dane milê min.

* A.g.e., s. 94.

Mixabin ku tu çûyî ez tenê mam,
Li ser te her dinalm bilbilê min.

Genç bir yurtsever olan Hasan Hişyar da Cegerxwîn'i çok severdi. Hişyar'ın Kürt gazete ve dergilerinde yayınlanan yurtseverlikle ilgili birçok makalesi vardır. Hükümet onu da devlet işlerinden uzaklaştırmış ve ülkeden kovmuştur. Cegerxwîn'in bu konudaki yakınması şu dizelerde dile geliyor:

Ey Hasan, Allah bilir ki yokluğun yürek yakar
Sayısız dert, elem kalpte yara yapar
Acı ve yara irin selleriyle çorak yürekler sulandı
Gam ve keder pınarı, kalplerde Fıratlar yarattı

Ey Hasan gittiğimiz yol çok çetin, sonuna kadar
Esaret ve cehaletle isteriz yurdu Süphan'a kadar

Okumadan yazmadan nasıl özgür yaşarız
Örgütsüz, savaşsız kim olmuş ki bağımsız

Ey Hasan! Ayıksın, Cegerxwîn'sin yürek yaralı
Çok yaşasın yeni nesiller, vatanın fedakârları.*

Ey Hesen, Yazdan dizanî dûriya te dil me pat,
Bê jimar derd û xeman şîn kir di dilda tirh û kat.

Jan û kul golên mezin berdane ser cobarê dil,
Kanya êş û xeman îro di dilda bûn Ferat.

* A.g.e., s. 95.

Ey Hesen! Dijware ev rêça ku em têra diçin,
Em bi dîlî û nezanî vir dixwezin ta Xelat.

Bê nivîsîn û nivişt û xwendinê çon em dijîn,
Serxwebûn kê girtye bê komel û ceng û civat,

Ey Hesen! Hişyarî lakin wek Cegerxwîn dil bi kul,
Her bijîn xortên ku nuh tên, ew fîdekarê welat.

1944 yılında Cegerxwîn çalışmalarına bir süre ara verir. Sadece bazı şiirlerini gazete ve dergilerde yayınlar. Sesi halk içinde pek duyulmaz. Halktan biri olan Huseynê Emin adındaki bir yurtsever, o günlerde Ronahi dergisinde yayınlanan şiirini Cegerxwîn'e adar. Şiirinde Huseynê Emin, kendisinin ve bütün Kürtlerin Cegerxwîn'e olan sevgisini dile getirir. Huseynê Emin şöyle yazar:

Cegerxwîn, çok okursun alimler mertebesinde
Vatanı sen korudun, ey Kürtlerin milli şairi
Şiirlerin uyandırdı gençlerimizi, birçok cahili
Himmet ve gayretinle, bazıları oldu fedayi.

Çok değerli bir şairsin, altınla ölçülmezsin
Uğrunda kan dökerler korkmadan yiğitlerin
Hayrın kalmadı, neyleyim bugün sessizsin,
Ne oldu, somurtmaktan başı eğik hepimizin.

İmamlığı bırakan sen, ilk sarığı yırtan sen
Şiirinle milli aşkı, hoş makamı dirilten sen
Yayıldı dünyaya adın, Kürdistan'da tanındın
Ne üzüntü verici ki, bugün sesini kıstın sen.

Dini bıraktın, milli aşkla terk ettin ibadeti
Şeyh ve molla sözleri yüreğine kin saldı,
Kürtler için çabaların alemde de ün yaptı
Bu da bana dert oldu, korkarım boşa gitti.

Uyan artık Cegerxwîn, uyku sana hiç yakışmaz,
Baş kaldır, haykır artık, böyle sessizlik olmaz
İrşad et Kürtlere, kim başkaldırmış rehbersiz
Yakışır mı Cegerxwîn'e, öyle gitmek habersiz.*

Cegerxwîn tu pir xwendayî, ji ritba alimayî,
Cegerxwîn kir wetenparêz, tu hilbestvanê kurdayî
Bi şihêrên xwe te hişyar kir gelek xortê di razayî,
Bi xêret û himêta te, hin jê bûne fedayî.

Tu hilbestvankî pir hêjayî, qiyametê te tonek zêr,
Tu layîqî li oxira te xwîn birêjin hezar mêr,
Çi bikine îro, mayî bêdeng, êdî me ji te ne ma xêr,
Çi qewimî, ji mitala tevda mane ser berjêr.

Ji nav mella tu rabûyî, ewil şaşik te qetand,
Bi şihêrên xwe eşqa milî, meqamê baş te sitand,
Şohreta xwe li imûmê, Kurdistanê te gerand,
Sed mixabin û heyf îro, te dengê xwe vemirand.

Te dîn berda ji ber eşqa xweî milî te terk da,
Ji ber gotin û galgalê şêx û melle te rik da,
Piştî vêna bi xebata ji bo kurda te şewq da,
Ez ditirsim ev jî berda, vê ji minra meraq da.

* Ronahi dergisi, sayı 24, Şam 1944, s. 2.

Ser hilîne ey Cegerxwîn, xew bi kêrî te nayê,
Rabe ser xwe, qîra bide derkeve ji tenhayê,
Îrşad bike li nav kurda, ser kêşa bû nerayê,
Ma layîqe xelk bibêjin Cegerxwîn çû fenayê.

1945 ve 1954 yıllarında yayınlanan iki divanının dışında Cegerxwîn'in düz yazıları da *Cim ile Gülperi* (Öykü, 1947), *Reşoyê Darê* (Öykü, 1956), *Atasözleri* (1958) adlarıyla kitap halinde yayınlamıştır.

14 Eylül 1958 yılında Irak'ta gerici Nuri Said yönetimi devrildikten sonra Cegerxwîn Bağdat'a gider. 14 Eylül devriminden sonra büyük bir coşku ve istekle Bağdat Üniversitesi'nde ders vermeye başlar. Bir grup Kürt öğrenciye Kürt dili ve edebiyatı dersleri verir. 1961'de Irak Kültür Bakanlığı, Cegerxwîn'in *Kürtçe Kılavuzu ve Öğrenme Yöntemi* adlı kitabını Arap harfleriyle Kürtçe olarak yayınlar.

Yurtsever şairimiz Nuri Sait döneminde Irak'taki gericilik yıllarında çok sıkıntı çeker, fakat buna rağmen korkmadan yazmaya ve faaliyetlerine devam eder. Cegerxwîn şimdi de halkıyla beraber bir elinde silah bir elinde kalem zorbalığa karşı, gelecekteki güzel günler için mücadele etmektedir.

CEGERXWÎN'İN ŞİİR ANLAYIŞI

Cegerxwîn'in eserlerinde yurt teması, güçlü ve önde gelen bir temadır. Denebilir ki şairimiz vatanını gözünden daha değerli görmektedir.

Ünlü şairimiz Kürdistan'ı iyi tanır, doğasını iyi bilir. Dağ ve ovalarını gezer, tatlı pınarları ve nehirleriyle mutlu olur. Kürdistan'ın coğrafyasının ve toprağının ne kadar değerli olduğunu görür; fakat bunun Kürtlerin Kürdistan'ı olmadığının, halkın kendi varlığına ve toprağına sahip olmadığının farkına varır. Bu nedenle şair, şiirlerinde Kürtlerin kendi yurtlarında yurtsuz olduklarını dile getirir.

Cegerxwîn, rengarenk Kürdistan'ın pınar ve yaylalarını, dağ ve tepelerini hayal eder; Kürtlerin yurdunu herkesin güzelliğine âşık olduğu genç bir geline benzetir.

Onun deyimiyle "Kürdistan, Selahattin Eyyubi'nin tacıdır". Gelinin alnı, gökyüzünün burçlarında doğan gün, kaşları Zaloğlu Rüstem'in yayları, zülüfleri kahramanlık okları, yüzü Zerdüşt ve Mazdek'in ateşi, gözleri Hürmüz'ün iki ağacı, tatlı dudakları Kürt halkının ölümsüz şairi Hecî Qedir'in kitapları, dili ise Ahmedê Xanî'nin bir dizesi gibidir. Çenesi ise Cudi Dağı'dır. Şair bu şekilde Kürdistan gelinini över, hüsnü cemalinden bahseder.

Kürt halkı, emekle ve kan dökerek güzel gelinin elini tutmuş, başlık parasını ödemiş ve onu eve getirmiştir. Güzel gelinin saçı, ayağı, bilekleri ve bilezikleri kınalıdır. Şair,

"Her tarafı erguvan kırmızısına kesmiş" der. Şairimiz kırık bir kalple, Kürt halkının iki yüz yıldır güzel geliniyle sevişemediğini; nazlı gelin için kahramanca ölen delikanlıların, kardeşlerin, babaların, amcaların, dayıların seslerinin mavzer seslerine karışarak gökyüzüne ulaştığını dile getirir.

Loran'dan Zazan'a kadar hançerle kuşanmışlar,
Toplandı meydanda, yürüdüler koçlar, aslanlar.

Ölümle, talanla, baştan başa yanarak
Siyah çadırı örklerinin üstüne kurarak.

Mirler, paşalar, ağalar ve beyler
Damı, burcu, sarayı viran ettiler.

Bir yanında haykırış, savaş ve çığlık
Bir yanında son Kaws'ın seslenişi.

Hepsi mürit, ermiş ve de oldular sofi
Cennetliktirler, ne'ylesinler şanı şöhreti.*

Ji Loran ta bi Zazan tev bi xencer,
Dihatin hev li meydanê beranî.

Bi talan û bi kuştin hem bi sotin,
Me konê şer li ser singê te danî.

* Cegerxwîn, Özgürlük Ihtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 43.

Emîr û begler û paşa û axa,
Kirin wêran sera û birc û xanî.

Li alîkî te deng û ceng û halan,
Li alîkî sedayê xewsê sanî.

Hemî bûne mirîd û şêx û sofî,
Bihiştîne, çikin nav û nişanî.

Cegerxwîn "Şam Şekerdir, Fakat Vatan Daha Tatlıdır" adlı şiirinde, güzel gelinle, yüce yurduyla konuşur ve ona sitem eder. Çünkü emekçiler henüz uyanmadığı için Kürt evlatları "aslan ve kaplanlar gibi" birbirlerinin boğazına sarılmaktadır. Bu arada "Tilki meydandaki peyniri kapmıştır bile" der. Bu nedenle selvi boylu, güzel yüzlü gelin çaresiz halde "zayıf ve baygın"dır. "Koynundaki damat el olmuş"tur, bu yüzden de dul gelin "karalar bağlamış başına".

Cegerxwîn hiçbir koşulda umudunu yitirmeyen bir şairimizdir. Gelinin mutlaka güzel ve mutlu günler göreceğine inanır. O gün geldiğinde, kara yazma yerine "kutsal yazma" bağlayacaktır bizim gelin.

"Yurt Sözleri" şiirinde yurt; sevgi dolu sözcüklerle Cegerxwîn'le konuşur, yaralı yüreğini şaire açar; sözlerini tez elden Kürtlere iletmesi için yalvarır. Yurt, Cegerxwîn'e sitem eder, genç kızlığından yaşlılığına kadar böyle çetin günler görmemiştir. Gözlerinden ırmaklar gibi yaşlar boşalır. Pek çok han ve saray yıkıldığı için yolcular misafirliğe gelemez. Halk ayaklar altında ezilir, fakat elinden bir şey gelmez. Yaşlı vatan Cegerxwîn'e yalvarır ve der ki: "Cizre, Şehrezor, Gor ve Loran genç ve güzel kızlarımdır. 'Çok

alımlı ve bakiredirler', Kürt gençleri ellerini bu güzellerden çekmesinler, onları gönülden sevip istesinler; verecekleri başlık ise 'birlik olmaktır, mücadelede dökülecek kanlardır ve okumaktır.'"

Cegerxwîn bu şiirinde yurdun özgürlüğünü açık bir dille anlatır; özgürlüğü Kürt halkının birliğinde, mücadelesinde ve ilerlemesinde gördüğünü söyler. Kürdistan'ın parçalanması, Cegerxwîn'in ruhunda derin bir iz bırakmıştır. Halkın içinde bulunduğu durumdan dolayı yüreği kan ağlamaktadır. Şair, kendine, dostlarına, kardeşlerine, amcalarına ve düşmanlarına sorar: "Nedir? Kürdistan acıların ülkesi midir?" Bu soruya yine kendisi aşkla yanıt verir: "Kürdistan Kürtlerin yurdudur, ah çekenlerin vatanı 'Ahistan değildir'. Beylerin yurdu 'Beyistan da değil'. Gülleri ve bağlarıyla Kürt halkı için gülistandır, fakat 'xaristan' (diken bahçesi) değil."

Ona göre yurt paha biçilmezdir. Bununla ilgili şunları yazar:

Vatanın pınarlarından akan bir bardak suyu,
Değişmem Zemzem, Kevser ve ab-ı hayata.

Toprağımdan, taşımdan, bir kaya parçasını,
Değişmem elmasa, yakuta ve cevher altına.

Kürdistan'ın yaşlısı, gelini, kız kızanını,
Değişmem tüm cennetin iklimine, suyuna.*

* A.g.e., s. 157.

Camek ji çirava kanîyên welatê xwe,
Nadim bi ava Zemzem û Heyat û Kewser.

Hîmek ji kevirên zinar û latên xwe,
Nadim bi elmas û yaqût, zêr û gewher.

Keç û bûk û jin pîrên Kurdistan,
Nadim bi hor û suruştên buhiştê yekser.

Cegerxwîn aşka gelerek kaleminin gücüyle Kürdistan'ın güzelliğini, varlığını över ve muhtaç olduğunu belirtir. Şair, düşmanın hâlâ güçlü olduğunu, Kürt beylerinin de düşmanın dostu olduklarını okuyucusuna aktarır. Halka, Kürt evlatlarına el ele verip, birlik olmaları çağrısında bulunur.

Cegerxwîn yazım teknikleri ve ele aldığı fikirlerle okuyucunun beğenisini kazanan yurt temalı güzel başka şiirler de yazar. Örneğin "Yurdun Sözleri", "Ey Yurt", "Yurtseverlik", "Yurt Aşkı", "Ey Yurt, Derdin Çok Yakıcı", "Uzaksın, Ama Nurlusun", "Yurda Âşığım", "Kürtlerin Kürdistanı" gibi şiirleri bu tarzda yazılan şiirlerdir.

Yüreğindeki yangınla ve büyük bir ustalıkla "Kanadıkırık Turna" şiirini yazar. Bu şiir Evdalê Zeynikê'nin bir ezgisi gibidir. O, zalim ve virane dünyadan umudunu keser ve görmeyen gözleriyle sadece turnasıyla konuşur.

Cegerxwîn de bir turnayla arkadaş olur, fakat onun turnasının kanadı kırıktır. Şair Kürt halkını kanadı kırık turnaya benzetir. Bu sembolleştirme Cegerxwîn için bulunmaz bir örnektir. Şair, kanadı kırık turna ile konuşur; ona Kürdistan'daki ağır toplumsal koşullardan yakınır. Şiirin bir de öyküsü vardır: Bembeyaz karın her tarafı kapladığı güzel

bir kış günü tarlalardan erkek kekliğin ötüşü duyulur. Aniden gökyüzünde kanadı kırık bir turnanın da sesi yükselir. Sürüsünden ayrılmış, yolunu kaybetmiş turna "yol yordam şaşırmıştır."

Bu turna kuzey ellerinin turnası
Düşman evini yuvasını viran etmiş...*

Ev quling, qulingê welatê me ê jor,
Lîs û hêlîn dijminan tev kirine wêran.

Cegerxwîn, Kürdistan'ın turnasının yurdunu düşmanın insafına terk ettiğini, düşmanın onu yersiz ve yurtsuz bıraktığını yazar. "Katil Avcı" da namlusunu zavallı turnanın göğsüne doğrultmuştur.

Aşağıdan, yukarıdan, sağdan, soldan
Saldırırlar turnama, naralar ataraktan

Hey turna, sürüsünden kopan turna artık yeter!
Nereye kaçalım? Bizi ya ölüm ya zinden bekler!"**

Li jêr, li jor, li rast û li çep hewîr,
Têne qulingê min bi qêrên û halan.

Herê qulingo, ji refê xwe qetyao bes,
Em bi kuva herin, kuştine yan zindan.

* Cegerxwîn, 1. Divan, 1945, Şam, s. 44.
** A.g.e., s. 44.

Cegerxwîn kanadı kırık turnaya yürekten bağlanır. Zavallı turnanın kışı atlatıp bahara çıkmasını ister, "Ararat'a, Sason'a, Kürtlerin arasına dönsün!" der. Oralarda da "boynu uzun delikanlıların" yürekleri yaralıdır; çıplak, yalın ayak ve açtırlar. Gençlerin üstüne düşman uçakları kurşun yağdırırken, aşağıda mavzer ve top sesleri gümbürder. Kanadı kırık turnaya sitem ederek der ki, "Kürdistan'da bütün ağaçlar darağacıdır ve bunlara Kürtlerin cesetleri asılıdır." Şair sonunda kanadı kırık turnaya sorar:

Neyleyip ne diyeyim, Çok ayıp bize Turnam,
Kaçarsak eğer yurdumuz Kürdistan'dan*

Qulingo, ma ez çi bêjim, ji mera pir şerme,
Ku em birevin ji welatê xweye Kurdistan.

Cegerxwîn'in eserlerinde sadece Kürdistan'ı değil, orada yaşayan Kürt halkının durumunu da konu edilir. Baskı altındaki Kürtlerin yaşamını gerçekçi bir biçimde ortaya koyduğunda, Kürdistan'ın halini daha net bir biçimde görürüz. Cegerxwîn'in kalemi hiç zorluk çıkarmadan açık ve sade bir dille Kürt halkının yaşamını gözler önüne serer.

Dağ başında, yağmur ve dolunun altında yaşayarak mücadele eden Kürtlerin özgürlükleri ve kendi kendilerini yönetmeleri hakkında Cegerxwîn "Biz ve Kurt" adlı bir şiir yazmıştır. Şiirde Kürtlerin dağdaki kurtlarla aynı şartlarda yaşadıkları, onlarla sırdaş, "arkadaş" oldukları anlatılır.

* A.g.e., s. 45.

Kürtlerle kurtlar arasında tek fark vardır: Kurtlar "gece ulurlar", Kürtler "gündüz haykırırlar".

Dostuz birbirimize; Kürtler kurtlara benzer
Biz de onlar gibiyiz, Kürtler dağlarda gezer.

Sizin gibi çektik biz soğuğu, toz dumanı
Ölen öldü, davamıza bulamadık dermanı.

Ellere yayla mera, bize kaldı kaya çöl,
Düşmanınız Fendooğlu, bizimki ise Moğol."*

Em kurd û gur yekin, ya destebirakê hevin,
Em jî weke we, tim li ser çîya direvin.

Me jî weke we dî germ û serm û dûman û toz,
Kî ji me hate kuştin weke we ma bê doz.

Şênahî ji xelkêra, ji me zinar û çol,
Dijminê we lawê Fendo, dijminê me lawê Mexol.

Bu zavallılığın anlamı nedir? Yani Kürtler de kurtlar gibi kendilerini dağlara, bayırlara vurmuşlar; oraya buraya kaçmışlar ama rahat yüzü görmemişlerdir. Nasıl ki kurtların düşmanları köpekler ise, Kürtlerin düşmanları da insafsız zenginler ve kötü niyetli kişilerdir. Cegerxwîn okuyucularına şunu söyler: Kurtlar hep koyun istedikleri için insanoğlu kurtlara düşman olmuştur. Fakat Kürtlerin isteği tatlı yurtları, Kürdistan'dır. İşte bu nedenle de sömürenler Kürt halkına düşman olmuşlardır.

* A.g.e.

Bizim davamız Kürdistan, sizinki koyun-uyluk
Siz de bizim gibisiniz, kendi başına buyruk

El ele versek eğer, görseler bizi tek yürek
Bizimle baş edemez, ne bu düşman ne köpek,

Hayvan ile insanlar, olmuşlar dost can ciğer
Biz'le siz kaldık evsiz, kimsesiz yabaniler,

Kürt ile kurt dağda gezer, olur adları hırsız
Mutsuz ve fakirdirler, utan ey Ehrimen, Hürmüz.

Kurtlar zavallı, boynubüküük, yürekleri yaralı,
Kürtler çaresiz, gamlı-kederli, Cigerleri kanlı.*

Daxwaze me Kurdistane, daxwaza we tim pez,
Hûn jî weke me, heryek dibêjî ne tu kes-Ez.

Em destê xwe bidin hev, li her dijmin bibin yek,
Qet zora me nabin ev dijmin û ev seg.

Hov û mirov ji xwera destebirak û heval,
Em û hûn bê mal mane, lawre bê xwaltik û xwal.

Kurd û gur herdem digerin, bûne keleş û diz
Belengazin, pir şerme bo Ehreman û Hirmiz.

Gur belengaz, gerdenxwar, dilbirîn,
Kurd bê çare, giş bîmênin cegerxwîn.

* A.g.e., s. 37.

Şair başka bir şiirinde ise ("Tarla ve Tarla İşçisi") toprak için mücadele eden, mülk sahiplerinin egemenliğinden kurtulup özgürleşen köylülerin anlayış ve felsefelerine dikkat çeker.

Bir Kürt köyünün durumunu şöyle anlatır: "Sakinlerinin yürekleri buruk, her şeyden bıkmışlar ve sokak aralarında dolaşırlar. Hepsi işten güçten el çekmişler; erkeklerle kadınlar yoksulluk yüzünden birbirleriyle doğru dürüst konuşmazlar. Kadınlar elleri suratlarında, gözyaşı dökerler. Çünkü ellerinde sürerek geçimlerini sağlayabilecekleri toprak kalmamıştır. O sırada bir yaşlı köylülere der ki; 'Kalkın evinizi, eşyanızı toplayıp başka yerlere göç edin.' Fakat bitli Faté yaşlıya sorar: 'Nereye gidebilirler, her yer aynı tas aynı hamam değil mi?' ve ekler:

Fatê der: Sersem Dede, biz nereye gidelim?
Her yerde aynı kanun, öter borusu zenginin
Çine maçine gitsek de, toprak yine zenginin*

Fatê go, -Bes kale dîn, emê barkin herin ku?
Li her derê wiloye xwedî hasin, xwedî gund,
Erda nema bidin me ji vir heta biçî Hind.

Köylüler toprağın kullanımı ve diğer haklı isteklerini dile getirirler. Bazıları der ki: 'Köylüler sağır ve dilsiz gibi davranarak zenginlerin yanında çalışıp, onlara hizmet etmelidirler. Kölelik yapsınlar, o zaman zenginlerde acıma duygusu gelişir ve köylülere toprak verebilirler.' 'Pasaklı-

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 102.

bitli Fatê' gibileri de şöyle der: 'Köylüler, derebeylerden ve zenginlerden haklarını, topraklarını zorla almalı ve onlardan korkmamalı. Çünkü köylüler üç yüz kişi, onlar ise sadece iki."

Fatê der ki, sus Hemo, topraklar başına
Tarlanızı sürsünler onlar iki, siz üç yüz
Herkes sopayı alsın, tarlaya gidiyoruz
Ecelimiz gelmeden, gerekirse ölürüz.*

Fatê gote, -Hemo bes, xwelî li serê we bî lo,
Bira hoxê we bajon, hûn sê sed û ew dido,
Tev rahêjin darê xwe, emê hemî herin cot,
Bira em bêne kuştin ser sera bê melkemot.

Fatê yalnız değildir, Soro da aynı görüştedir.

Soro kalktı aslanlar gibi, dedi Fatê aferin,
Sözlerin doğru, Laleş'le, Êlim'le and içerim,
Savaşmadan bizler de köy sahibi olamayız,
El ele vermez isek, başımız dik gezemeyiz,
Sarılın sopalara, kalkın pehlivan gibi,
Evde kimse kalmasın, saldırın aslan gibi,
Kafalarını kıralım, traktör parçalayalım
Ekinleri biz ekelim, tarlaları biz alalım.**

* A.g.e., s. 102.
** A.g.e., s. 103.

Soro rabû weke şêr gote, - Fatê afêrim,
Ev gotinê te rastin bi Laleş û bi Êlim,
Heta neyêne kuştin em jî nabin xwedî gund,
Destê xwe em nakin hev, tu car nabin ser bilnd,
Tev rahêjin darê xwe, rabin weke pehlewan,
Kes li malê nemênin, weke şêra herin wan.
Serê wan em bişkênin, ya bişkênin teraktor.
Em her kesek hoxê xwe divê bajon tev bi zor.

Cegerxwîn bu sözlerle gelişecek mücadeleyi önceden haber verir. Köylülerin bazıları onun fikirlerini yavaş yavaş benimsemeye başlar. Fakat şair, köylülerin hâlâ nüfuzlu bazı mülk sahiplerinin kendilerine mücadele etmeden toprak verebileceğine inandıklarını belirtir. Bunu şöyle açıklar: "Köylüler Soro'nun sözlerinden sonra sopalara sarılıp meydana toplandıklarında, yaşlı biri ortaya atılır ve köylülerin sahiplerine sopalarla saldırmasının yanlış olduğunu, eğer ağanın adamlarından biri ölürse köylülerin durumunun daha da kötüleşeceğini söyler. Köylüler yeniden toplanır ve hallerine üzülüp kederlenirler. Kendi aralarında 200 altın toplarlar, o yaşlı adamın peşine düşerler ve onun bir arkadaşı olan "zengin dükkâncı"nın yanına giderler. Köylüler altınlarını ona verirler ve umutla köye dönerler. Fakat onlardan önce jandarma köye gelir ve köylüleri atlarının nalları altında ezer."

Cegerxwîn, köylülerin siyaset alanında yavaş yavaş bilgilendiklerine dikkat çeker. Bu şekilde ırgatlar ve emekçilerle birlikte zorbalığa karşı çıktıklarında, mücadelelerinin sonuç alıcı olabileceğini söyler. Şair, köylüler ile traktör sürücülerinin konuşmasını şu dizelerle dile getirir:

Köylü saldırdı traktöre, lakin şoförler dedi:
– Arkadaşlar durun, ne delisiniz, ne serseri,
İzin verin iki söz de, biz size söyleyelim,
Sizinle hep kardeş olmuşuz bunu bilin,
Birlik olmadık biz, kurtların elinde esir,
Bu aletler ve edavatlar, ürünü elimizin
Zorla almalıyız biz, kullanmalı birlikte,
Köyü, suyu, tarlayı, eşitçe paylaşmalı,
Bu faşist düzeni zorla bir kenara atmalı,
Ağa, bey ve şeyhi, ortadan kaldıralım
Eşit olalım biz, özgür düzen kuralım.*

Gundî çûne terektor, lê şûfêra gote wan,
-Gelî bira rawestin hûn ne dînin, ne gêjin,
Bihêlin ku du pirsan em jî bo we bêjin,
Divê ku hûn bizanin em û hûn tev birane.
Heta niha nebûn yek di bin destê gurane,
Ev hasin û avanî karê destê meye tev,
Divê ku em bistênin têda bibin weke hev,
Mal û gund û av û dar li hev par û leva kin,
Vê nizama faşîstî bi zor ji ser xwe rakin,
Di nav meda nemênin ne axa û ne jî beg,
Nizam bibî, azadî, em tev têda bibin yek.

Cegerxwîn, dizelerini umutla bitirir; köylülerle ırgatlar el ele verip omuz omuza ağa ve beyle kavgaya giderler. Onların alaşağı edip ülkelerini cennet yaparlar. O zaman halk "Pasaklı-bitli Fatê"ye, "Yaşasın Akıllı Fatê!" der.

* A.g.e., s. 106.

Cegerxwîn Kürt edebiyatında, Kürtlerin özgürlük uğruna verdiği mücadeleyi işleyerek yurtsever bir şair olduğunu göstermiştir. Onun için Kürtlerin özgürlük sorunu vazgeçilmezdir. Şair çocukluğunda bütün Kürdistan'ı gezmiş, Kürt halkının halini görmüş, onlarla ağlamış, onlarla gülmüştür. Halkının yas ve şenliklerini iyice öğrenmiştir. Kürdistan toprağı geniş ve verimlidir. Ancak halk zenginliklerden kendi payına düşeni, emeğinin karşılığı olanı alamamaktadır. Üzüldüğü bu durumu şair, "Pamuk Bizim, Fakat Çıplağız" adlı şiirinde anlatır. Şiir, içeriği, teması ve yazım biçimiyle Kürt edebiyatında layık olduğu yeri alır. Şair, ülkenin Kürt adını taşıdığını, fakat Kürtlerin topraklarında yersiz, yurtsuz olduklarını belirtir:

Para düşkünü zenginler hep yerler malımızı
İmansız vicdansızlar, bilmezler halimizi*

Dewlemendên polperest tim-tim dixwin malê me,
Bê îman û bê wijdan ew guh nadin halê me.

Kendi kârları için halkı karanlıkta ve baskı altında tutan "pulperest (paragöz) zenginler" kimdir? Cegerxwîn, şiirlerinde zenginler hakkında sıklıkla sert sözler kullanır, onlara kızar. Onun deyimiyle "Pulperest Zenginler", yani Kürtlerin ağaları, beyleri, emekçi sınıfların düşmanları, Amerikan ve İngiliz emperyalistlerinin silahı olmuşlardır. Cegerxwîn, kalemini "zenginler" aleyhinde kullanarak halka düşmanlarını tanıtır.

* A.g.e., s. 179.

V.İ. Lenin, ezilen ülkelerin proletaryasına mücadele taktikleri hazırlarken, bu konuya çok yakıcı bir sorun olarak yaklaştı. Gerici ve karşıdevrimci kişilere ve din adamlarına karşı mücadelenin zorunlu olduğunu vurguladı.*

Şairin deyimiyle din adına yola çıkanlar, şeyhler ve pirler günahkârdırlar. Emekçiler ise tarlayı gözyaşları içinde biçerler ama aç ve çıplak kalır, emeklerinin karşılığını alamazlar. Köylülerin ürettiği mallar bir nehir gibi şarıldar. Zenginlik sadece "halkın ileri gelenlerinin" cebine değil, Amerika ve İngiltere'de yaşayan sömürücülerin cebine de akar.

Cegerxwîn, halka çağrıda bulunur: "Şeyhlere karşı boyun eğmeyin, ellerini öpmeyin, peşlerinden gitmeyin, onlar için kurban kesmeyin. Çünkü onlar sizi mutlu edecek 'ulviler' değildir," ve "taçları, saygınlıkları, soğuk ve çıplak emekçi ellerinin ürünüdür." Şair, emekçilerin ellerini de bu sözlerle över.

Şeyh ve mollalar, hep "okumanın günah olduğunu ve Allah'ın böyle bir şeyi kabul etmediğini" söyleyerek, genellikle yurtsever Kürt gençlerinin gözlerini korkutmuşlardır. Bu sözlerle Kürt halkını sömürenlere karşı mücadele etmesinler diye cahil bırakmaya çalışmışlardır.

Ronahi gazetesine mektup yazan bir Kürt genci bu konuda şunları söyler:

"Eskiden köylerde tarla işlerinde çalışan bir Kürttüm. Beş yıldır Amudê'deyim ve ticaretle uğraşıyorum. Daha önce Kürtçe okuma yazma bilmiyordum. Hişyar, Allah ondan razı olsun, bana kendi dilimle yazmayı öğretti. O günden beri vatan aşkı yüreğimde daha çok alevlendi; halkın

* V. İ. Lenin, Soçinêniya t. 31, s. 127.

gözünde ideal sahibi biri haline geldim. Fakat şeyhler, mollalar bana düşman oldular. Diğer arkadaşlarım gibi ben de 'kel oldum'. İçimdeki 'aşkın kelleşmesiyle' birlikte yine de mutlu ve sevinç doluydum. Bu arada ticaret için Halep'e gittim. Oğlum iki yaşındaydı. Eve döndüğümde, oğlumun öldüğünü söylediler. 'Oğlun öldü' dediklerinde, 'Kürdistan sağ olsun' dedim. Sofi olan kardeşim imamın damadıydı, ziyaretime gelip bana:

– Gördün mü? Sen Kürt oldun ve Kürt gençleriyle, yurtsever Kürtlerle arkadaşlık kurdun. Okur-yazar olup dergi ve gazeteler okudun. Şeyh ve mollaların sözünden çıktın, bu yüzden oğlun öldü.

Dayanamadım, öfkelendim ve şu karşılığı verdim:

– Evi yıkılasıcalar! Azrail veya Allah, şeyh veya molla mıdır? Sadece Kürtler mi ölüyor? Ölüm doğal bir şeydir. Azrail de mi Türktür? O da mı bize düşman olmuş? Vah, kör ve sağırların derdinden vah!"*

Cegerxwîn "Şeyhim Burası Okuldur" şiirinde, şeyhle konuşarak onu şeyhlerin evi gibi kirli ve pasaklı değil, temiz ve ferah olan okula davet eder. Şeyhe, geniş ve aydınlık okuma odalarını gösterir. Burası, çocukların bilim ve erdem öğrendikleri yerdir. Onlar böylece "bilgili, rehber ve mir" olacaklardır.

Şair, şeyhlere seslenerek der ki; "Kötü emellerinizden vazgeçin." Çünkü, şeyhlerin kötü işlerinin sayısı "doksan dokuzluk bir tesbihin tanelerini" çoktan geçmiştir.

Dindar olan bazı kişiler şairi günahkâr sayarlar. Dinin millete ait olduğunu, şeyhlerin ocağına gidip ellerini öpme-

* Ronahi dergisi, sayı 12, Şam, 1943, s. 10.

nin adet olduğunu, halkın din yolunda yürümesini isterler. Cegerxwîn bu kişilere sert yanıt verir ve "Şeyhin Elini Öpmeyin" şiirini yazar. Şiirde, "Peşinden gidilen 'din', din değil deliliktir" der (Kürtçe "Dînîtî ye" olarak tanımlar). Kendisi "din" sözcüğü ile ulusal bağımsızlık yolunu kastediyor.

Cegerxwîn, "Halkın Düşmanı", "Düşman Bey", "Şeyh, Ağa ve Bey, Asla Birleşmezler" adlı şiirlerinde, şeyh, ağa ve beylerin yüzündeki perdeyi yırtar ve halka onların gerçek yüzünü gösterir. Şeyh, ağa ve beyler hakkında sorar: "Yaptıkları nedir? Yoksul sınıf için ne yapıyorlar?" diye. "Günde on kez köyün köprüsünden geçerler, köleliği, zilliyeti gözleriyle görürler, köprünün çevresinden gelen haykırışları duyarlar, fakat hiç kulak asmazlar. Oradan geçerler, ama olan bitene karışmaz, ses çıkarmazlar." Şair, haklı olarak şeyhlere sorar: "O zavallılara bir gün el uzattınız mı? Bir avuç buğday verdiniz mi?" ve ekler: "Ağa, bey ve şeyhlerin çocuklar için okul açtıkları görülmüş müdür? Kurdukları bir köyde, varlıklarını köylülerle paylaştıkları görülmüş müdür?" Şiirlerinde soruların doğru yanıtlarını vererek sömürenlerin özelliklerini göz önüne serer. Şeyh, ağa ve beyler iyilik yerine "zavallı insanların emeklerini sömürürler, mallarına el koyarlar, her gece meyhanelerde, yiyip içerek sarhoş olur, keyif çatarlar. Köylerde ve emekçilerin yaşadıkları her yerde, emek sömürücüleri onların sırtından geçinirler, sanki onlar o köyün sakinleri değillermiş gibi." Cegerxwîn, şu sonuca varır: "Şeyh, ağa ve beyler Kürt halkının düşmanlarının dostudurlar."

"Beyim, Türk Konsolosluğuna Gitmek Günahkârlıktır" adlı şiirinde Cegerxwîn, bir Kürt beyinin Halep'teki Türk

konsolosluğuna gidişini, gerici hükümetin konsolosuyla tokalaşmasını anlatır. Şair, o Kürt beylerinin yüz ifadelerini hayal eder. Onlar ki asla utanmazlar, geri çekilmezler ve kâr elde etmek için ve beylikleri hep sürsün diye her türlü kirli işi yaparlar.

Şair, Bey'e şunu sorar:

Konsolosu görmediniz ha, Türk konsolu,
Evet, size giydirdi kürkü, sundu ödülü

Elini uzattı size, o kirli ellerini
O el ki ağaca götürdü Ahdi'ni

O el ki öldürdü yüzlerce Şeyh Said'i
Bilgili, cesur, kahraman ve yiğidi.

O el ki kınalı Kürt kanıyla, boyalıdır baksana
Kör rehber! Nasıl tuttun onu, halinden utansana*

We qunsil ne dî, ha qunsilê tirk,
Belê li we kir wî xelat û kurk,

Destê xwe da we, ew destê gemar,
Destê ku extî hildaye ser dar,

Ew destê ku kuşt sed wek Şêx Seîd,
Zana û gernas, mêrxas û egît,

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954.

Destê bi xwîna kurdan bûye sor,
Çawa te hejand, hey rêberê kor.

Şair, haksızlığa dayanamadığı için "Ne Zamana Kadar Beylerin Irgatı, İşçisi Olacağız?" adlı şiirinde şunları yazar:

Ne zamana kadar zindanlar evimiz olacak,
Bekçiler darpla, sopayla ayağımıza vuracak?
Ne zamana kadar, bey, ağa malımızı yiyecek,
Ne zaman ses çıkarırsak hep sopalar inecek?
Ey işçi ve ırgat, yeter, artık uyanma zamanı
Ne güne kadar ağa ve beyin işçisi kalacağız,
İtin ayağında oynattığı bir kemik olacağız?*

Ta kengî di zindana bibin hebsî û girtî,
Dara li ser û lingê me xin begçî û şirtî,
Ta kengî bixun ev beg û axa me bi xurtî,
Ta kengê emê dey li we kin her we bi şirtî,
Ey karker û cotkar bese, dem hatye rabin.
Ta kengî emê karkerê axa û bega bin,
Ta kengî emê hestiyê ber lingê sega bin

Cegerxwîn'in şiir anlayışında, zorbalığa karşı mücadele ön sırada yer alır. Ağa, bey ve şeyhlere karşı yazılan "Beyim, Puştluğu Bırakın Artık" adlı şiiri de her açıdan diğer şiirlerinden geri kalmaz. Şiirde "halk yöneticilerine" hainlikten vazgeçmeleri için öneriler sunmakla kalmaz, onların ahlaksızlıklarını da gösterir.

* A.g.e., s. 41.

Beyim, bırak artık bu yalancılığı, puştluğu,
Kürt malını yersiniz, biz de Kürdüz dersiniz!
Soyguncu, hırsız, içkici, puşt ve vicdansız, kurnaz
Kuşku yok her dert ve belanın kaynağısınız,
Ey bey! Siz defolmadan, mümkün değil kalkışımız.
Siz ki milletin düşmanı, düşmanlara eliniz açık,
Vatan Kürtlerin, lakin Kürt zavallı ve perişan
Mal, mülk, köy ve altınlar sadece size ait iken,
Kölecisiniz, yüreğiniz kurtlu, mallarınız küflü
Temiz kalpli, Kürtperveriz, güzel insanlarız biz,
Evimiz kümes, zavallıyız, bahtıkara Kürtleriz,
Siz beyler ise, hanlar, büyük saraylar sahibisiniz,
Yular düşmanın elinde, ağzınıza gem takılmış,
İstedikleri yöne sizi çeker, tutar, koşturur,
Kürt değil, millet düşmanı, artık sizi izlemeyiz,
Perişan ve züğürt de olsak, Kürt olanlar bizleriz,
Fermanınız asılmadan, terk edin toprağımızı,
Siz düşmanın rençberi, biz tarlamızın ırgatı,
Toprak Kürt milletinin, perişan, zavallı Kürtlerin,
Defolun artık, bırakın yurdumuzu, toprağımızı,
Siz, bizimle oldunuz bey, paşa, hanedan ve ağa,
Düşmanın kölesi, başınız eğik, "gerdin" hanedanı!
Bir gün gelecek boynunuz bükük, başınız eğik,
Adalet huzurunda boynu bükük, diliniz tutulacak.*

* A.g.e., s. 55.

Begim, bese, dev ji van derewan, qullebaziyan berdî,
Hûn malê kurd dixun û hûn dibêjin em miletê kurdin,
Rûtker û diz û hîz û meyxwer û bê wijdan û şût,
Bêguman hûn jêderê her kul û bela û derdin,
Heta hûn nemirin, ne mikûne em rabin hey beg.
Hûn dijminê milet û ji dijminra xweş merdin,
Welat welatê kurde, lê kurd belengaz, perîşan,
Ne hûn tenê xwedanê zêr û mal, milk û gurıdin,
Dilê we, kurmî, malê we genî, koledarin bes,
Lê em dilsade û rûnerm û kurdperwar û rind,
Xanî wekî koxik, perîşan û reben çarereşê kurd.
Hûn hemî bêgane, xwedî xan û eywanê bilindin,
Hefsar bi destê dijmin û qetik di gerdana we,
Kengî bibêjî xwe hildin, hûnê xwe hildin,
Îdî em li pey we naçin, hûn ne kurdin, dijminê milet,
Tenê em kurdin her çendî belengaz û zigurdin,
Ji qada me derkevin, berî ferman li we rabî, zû...
Hûn rencberê dijmin û em rencberê erdin,
Erd, erdê miletê kurd, kurdên reben, kurdên belengaz,
Biqeştin, bese îdî, qada me berdin, erdê me berdin,
Hûn bi me bûn xanedan û gerd û beg û paşa û axa,
Lê îro kolê dijmin, ne serbilind û xanedanê gerdin,
Rojek wê bê, serpêl, gerden xwer, li pêşberê qanûn,
Xûsî di qirika weda, ji tirsan nema karin xeberdin.

Kürt toplumunun düşmanlarından en hain olanları, köy veya tarla sahibi olup, işçilerle ırgatların emeğini sömüren feodaller ve derebeyleridir. Bunlara karşı verilecek mücadele, Cegerxwîn'in ele aldığı ilk sorunlardan biridir.

Şiirlerinde "Kürdistan'ın bahçeleri, ağaçları, suyu, toprağı, dağı-bayırı halkındır" sözünü sıklıkla tekrarlar ve ek-

ler: "Gün gelecek halk köy ve kentleri için ayağa kalkacak." Cegerxwîn, "kölecilerin" yok edilmesi mücadelesini emekçi sınıfın, köylülerin, serflerin, esirlerin bilek gücünde görür.

İşçi, ırgat, köylü, başları dik, ellerinde yaba,
Çekiç orakla kölecinin de dağıtır beynini, beylerin de
Siktir ol beyim! Puştlar hep tanındı artık,
Bin yıldır halk düşmanısınız, biz Kürdüz bu biline,
Biz Kürt Milletiyiz!*

Karker cotkar, palê zehmetkêş, serbilind, dest bi dar,
Serê koledar bi çakûç û das ewê bişkênin we jî bi serdin,
Siktirbe begim, qulebazî tev hatine zanîn,
Hezar sale hûn dijminê milet, em miletê kurdîn,
Em miletê kurdin.

Ne var ki henüz Kürtlerin emekçi sınıfı ve halkın özgürlüğüne öncülük eden aydınlar, bu kavganın içinde yer almamaktadırlar. Kürt halkı özgürlük mücadelesinde hiçbir zaman emperyalist devletlerin paktlarına güvenmedi. Emperyalist devletlerin örgütü olan NATO'nun, sosyalist ülkelere ve ezilen ülkelerin mücadelelerine karşı kurulduğu açıktır.

Özgürlük âşığı Kürt halkı, Kuzey Atlantik Paktını (NATO) ve diğer emperyalist birlikleri düşman olarak görür. Kürt halkının ozanı Cegerxwîn de Kuzey Atlantik Antlaşması'ndan sonra ünlü "Atlas Antlaşması" şiirini yazar. Şi-

* A.g.e.

irinde NATO'yu, adalet için kurulan bir blok olarak değil, halkların mücadelesine, özgürlüğe ve adalete karşı bir silah olarak görür. Savaş çığırtkanlığı yapılmasına karşı çıkar; ki bu durum o dönemde her gelişmeye yön veriyordu. Savaş çığırtkanlığı Federal Almanya militaristlerinin güçlerini birleştirerek savaşa hazırlanmalarına yol açıyordu. Şair şunları söyler:

Yararsız bir anlaşma, Atlas ittifakı,
Hiç kimseye olmaz kârı.

Bu bağıt yürürlüğe girdiği an,
Başkaldıracak Faşist Alman.

Kavga-patırtı alacak başını,
Canavar yiyecek insan başını.*

Peyamana bêkêr, Helfa Etlesê,
Kar û fêda xwe nadî tu kesî.

Roja ev peyman derkevî meydan,
Serê xwe hildin faşîstê alman.

Devê xwe vekin dîsa ceng û şer,
Tev daqurtênin însan û beşer.

Cegerxwîn "Atlas Antlaşması"nda bir yandan Kuzey Atlantik Blokunun savaş isteğini belirtirken, diğer yan-

* A.g.e., s. 79.

dan Sovyetler Birliği'nin adil ve insancıl politikasını anlatır. Şair, savaş yanlısı Avrupa ülkelerini dizginlemek ve adil bir dünya kurulmasını sağlamak için çalışan Sovyetler Birliği'nin yaşadığı zorluğun farkındadır. Halklara, Sovyetler Birliği'yle ve diğer özgür ülkelerin halklarıyla kardeş olmaları çağrısında bulunur. Çünkü Sovyetler Birliği ezilen halkların dostudur.

İşte büyük Sovyet komşun senin,
Neden ona el uzatmazsın.

Kardeş, yoldaş hep bir olun
Dünya nimetini birlikte yiyin.

Elini eline verir o Sovyet,
Yiğit, adil o büyük devlet.

Tebessümle, yürekten güler sizinle,
İster ki dünya olsun yekpare bizimle.*

Cîranê waye Sovyatê mezin,
Çima hûn gavek ber vê nabezin.

Hemî bibin yek bira û heval,
Bi hevra bixwin vê dinya delal.

Destê xwe didî destê wê Sovît,
Dewleta mezin gernas û egît.

* A.g.e., s. 79-80.

Rûgeş û dilxweş bi war dikenî,
Dixwazî dinya bibî yek enî.

Cegerxwîn, Kuzey Atlantik Blokunun kötü emellerinden öfkeyle bahseder. Adaletin sembolü beyaz güvercini şer güçlerine, NATO'nun emellerine karşı öne çıkarır. Beyaz güvercin dünya üzerinde kanat çırpar, sivri kanatlarını kötülüğün gözlerine sokar. Bu sırada ırgat ve köylüler ise el ele verip haykırırlar.

Ne kadar bağırsanız, tepinseniz ne kadar
Savaş istemeyiz, özgürlük isteriz,
Doldurduk sokağı ve bulvarı biz
Kavga istemeyiz, barışçıyız biz.*

Çiqas biqîrin, çiqas bibezin,
Em şer naxwezin, azadî xwezin,
Me tev dagirtin kolan û şeqam,
Em şer naxwezin piştmêrê selam.

1955 yılındaki Bağdat Antlaşması'ndan önce ABD Hükümeti, 1954 yılında Pakistan Hükümeti ile karşılıklı yardım anlaşması imzalar. İngiltere ve ABD'nin baskısıyla Pakistan ve Türkiye arasında da bir anlaşma imzalanır.

Bu anlaşmadan sonra Cegerxwîn "Türkiye-Pakistan Anlaşması" şiirini yazar. Yakın Doğu'nun iki ülkesi arasında imzalanan anlaşmanın amacı pekçok kişi tarafından henüz bilinmiyordu. Fakat öngörülü şairimiz anlaşmayla hedeflenenleri çabucak okuyucularının bilgisine sundu.

* A.g.e., s. 81.

Boyun büktüren and, esaret andı,
Kölelikle dolu, ram etmek ahdı,
Nasıl bağladı Türk'ü Pakistan'ı,
Yutsunlar diye güzel vatanı,
Türk burjuvazisi, büyük bankerler,
Kürtlerin malım nasıl çalarlar,
Doysun göbekler gelsin dolarlar,
Yurdu kölecinin ayağına serdiler.*

Peymana dîlî, gerdenşkestî,
Tijî koletî hemî bindestî,
Zû gîhande hev tirk û Pakîstan,
Da bête xwarin heqê Kırdistan,
Borjiwazên tirk, bangêrê mezin,
Malê me kurda hawîr didizin,
Da ku tev bibin têr mal û dolar,
Welat dane ber lingê koledar.

Şair Türkiye hükümetinin gerçek yüzünü de korkmadan halka gösterir. O kötü siyasetlerinin tutumunu, sadece Türkiye emekçilerine değil, toplumun diğer kesimlerine de açıklamaktadır.

Ey Menderes nedir senin aradığın?
Esaret midir Wall Street'ten satın aldığın?
Esaret zinciri, ağır ve kalın
Sıkar boynunu bütün halkların**

* A.g.e., s. 90.
** A.g.e., s. 90.

Ednan Menderîs li çi digerî?
Ji walistrîd dîlî dikirî?
Zencira dîlî giran û dugurd,
Xiste gerdena tirk û laz û kurd.

Cegerxwîn Kürt, Arap, Türk halklarının, Yakın ve Ortadoğu ülkelerinin anlaşmanın amacını çok iyi anladıklarını ve asla kandırılmayacaklarını yazar.

"Türkiye-Pakistan Anlaşması", toplumu uyandıran, Amerikan ve İngiliz emperyalistlerini suçlayan bir şiirdir. Aynı şiirde şair, toplumun umudunu, aydınlık günlere olan inancını şöyle açıklar:

İşte birlikte sopalara sarıldılar,
Kölecinin kafasını kıracaklar,
Tutsak etseler, öldürseler de,
Londra'yı Washington'u sallarlar,
Kürt kahramanı, İran yiğidi,
Köleci için kurban olmaz ki,
Varsın yırtınsın Mistır Zahidî,
İran Tode'si hiç olur mu adi?
Emekçiler birlikte haydi çalışmaya
Eğer ölürsek, vatan sağ olsun
Pakistan halkı, o Büyük Bengal
Esir olmaz ki, gökte dolaşır
Kulak vermeyiz size, ne de İsmet'e
Gördüğünüz rüya maalesef yalan
Ölmez ki ruhu Kürt-Kürdistan'ın
Kahrolsun andı Türk-Pakîstan'ın.*

* A.g.e., s. 91.

Waye li hewir dest avêtin dar,
Ewê bişkênin serê koledar,
Çiqas wî bigirin, çiqas bikujin,
Waşington, London ji ber dihejin,
Qehremanê kurd, gernasê Îran,
Ji bo koledar xwe nakin qurban,
Çiqas lez herî mêster Zahidî,
Todeyê Îran qet nabî gidî,
Zehmetkêş ketin tev kar û xebat,
Eger em bimrin, her bijî welat...
Xelkê Pakistan Bênxala mezin,
Dîlî naxwazin, hawir dibezin,
Em guh nadin te, ne jî li Îsmet,
Ew xewna we dît tev derew derket,
Tu cara namirin kurd û Kurdistan,
Bimrî peymana Tirk û Pakîstan.

Tarih, şairin fikirlerinde ne kadar haklı olduğunu gösterdi. Türkiye-Pakistan Anlaşması'nın Yakın ve Ortadoğu ülkeleri için "esaret getiren, sömürgeci" bir anlaşma olduğunu söylemişti.

Yakın ve Ortadoğu ülkelerinin yöneticileri, Kürtlerin ulusal özgürlük mücadelesini din ve inanç yoluyla budamayı birçok kez denemişlerdir. Müslüman ulusların kardeş olduğu ve hiçbir zaman birbirlerinin kalbini kırmamaları gerektiği tezini daima öne sürmüşlerdir.

Doğrudur, ulusların kardeşçe yaşamaları gerekir. Ancak acaba yöneticiler kardeşlikten ne anlıyorlar? Niçin Müslümanlık sorununu öne çıkarıyorlar?

Kürtlerin bir bölümü Müslümanlığı kabul ediyor. Ya-

kındoğu ülkelerinin yöneticilerine göre Kürtler, Müslüman halkı yöneten hükümetlerin uygulamalarını dikkate almamalı. Bu hükümetlerce ezilen Kürt halkının dini inançları uğruna ses çıkarmaması, boynunu işgalcilerin önüne uzatması, ulusal özgürlük mücadelesinden geri durması isteniyor. Cegerxwîn, böylesi hükümet yöneticilerinin çevirdikleri dolapları iyi bilir. "Bu Ne Biçim Müslümanlık?" adlı şiirinde, hükümet yöneticilerine sorar: "Madem Müslümanız, kardeşiz neden Kürtlere ana dillerini öğrenme izni vermiyorsunuz?" Yöneticiler meclislerinde Kürt halkının durumunu akıllarına bile getirmezler.

Bu İslam kardeşimiz bizi rahat bırakmaz
Onlar bize "esyad" da, bizler köle miyiz?

İnsan hakkını ve hukukunu savunur,
Neden dil özgürlüğünü bize çok bulur?

Büyük meclislerde, herkesi anar onlar,
Adımızı bilmezler, bizi hatırlamazlar,

Kimine göre Arap, ya Fars ya Türk'üz,
Lakin doğru değil bu, güçlü 'Ekrad'ız biz*

Ev birayên me misilman dev ji me bernadin,
Qey raste em kolane, ew ji mera esyadin.

* A.g.e., s. 164.

Heqê jîn û hiqûqê insan dixwazin,
Lê destûra zimanê me ji mera qet nadin.

Li meclîsa emîn, navê her kesî dibêjin,
Lê em di bîra wan nayên, navê me hilandin.

Hin me dikin ereb û hin me dikin tirk û fars,
Lê ne raste em miletekî xurt û ekradin.

Şaire göre din ve inanç belirleyici değildir. Önemli olan halkların özgürlüğü ve demokrasidir. Ezilen ulusların sömürge olmaktan kurtulmasıdır.

Cegerxwîn, eserlerini yazarken cesurdur, izlenmekten ve tutuklanmaktan korkmaz. Eserlerinde, özgürlük sorununu ve cesurca mücadele etmeyi daima ele alır. Kendisi de mücadele edenlerin ön saflarında yer alır. Cegerxwîn'in yüceliği, devrimci şiirlerini yazarken Kürt halkının geleneksel şairlerini rehber edinmesidir. Bêkes, Pîremêrd, Hecî Qadîrê Koyî gibi şairlerden yararlanmıştır.

Böylece, Cegerxwîn'in şiir anlayışının Kürtlerin geleneksel devrimci şiir anlayışının devamı olduğu görülür. Kürtlerin devrimci şiir geleneği sahip çıkılmadığı için yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuştu.

Şairin halkına yönelttiği ilk soru şudur: "Ne zamana kadar bu halk ezilmeye devam edecek? Ne zamana kadar düşmanın baskısı altında 'kör, topal ve mutsuz' inleyecek? Bin yıldır hasta olan bu halkın, 'hastalığı ne zamana kadar sürecek?" Ona göre bedbahtlığın nedeni "sarık ve türban" ezilmenin simgesi ise "kara yazma ve kalpak"tır.

Şiirin sonunda Kürt halkının rahatsızlığının "esirlik"

uykusu olduğunu ve halkı hastalık döşeğine yatırdığını anlatır. Bu şiirinden sonra gelen "Zavallı Millet" şiirinde de şair halkın durumunu anımsatır:

Hiç uyanmayan zavallı Millet'sin,
Bin yıl yükün altında olan sensin.

Acınası, perişan kaldın ayak altında,
Çobansın, ırgat, işçi, emekçi ya da,

Paşalar beyler, ağalar muhtarlar,
Zorla, kötekle mallarınızı yerler.*

Miletê reben qet nabî hişyar,
Hezar sale, ku tu mayî bin bar.

Reben, perîşan tu mayî bindest,
Şivan û gavan, karker û cotar.

Paşa û begler, ağa û muxtar,
Malê te dixun bi zor û bi dar.

Cegerxwîn, sadece halkın ağır yaşam koşullarını hatırlatmakla kalmıyor, aynı zamanda halkın bir an önce uykudan uyanmasını istiyor. Fakat uyanmak tek başına yetmez. Ulus olarak hangi yolu takip edeceğini de bilmesi gerekir.

Şair, halkın dört bir yanında "devlerin ve cinlerin" toplandığını, ilerleme yolunun "kayalıklarla, uçurumlarla", di-

* A.g.e., s. 22.

kenlerle kaplı zahmetli bir yol olduğunu söylerken amacı halkı korkutmak değil, uyarmaktır. Kürt halkının evladı Cegerxwîn, savaşçılara şunları söyler: "Korkmayın devlerden ve saldırılardan, düşmanların kafasını bir yılanın kafasını ezer gibi ayağınızın altına alın." Halkı "karanlığın güzelliğe dönüşmesi için" açıkça mücadeleye çağırır: Nitelemelerden "güzellik" emekçi sınıf; "karanlık" ise halk düşmanları içindir.

Cegerxwîn eserlerinde hiçbir zaman kendini toplumdan soyutlamaz, kendisi ile mücadeleci bir halk evladı arasında hiçbir fark görmez.

Halkın durumu, şairin durumunu gösterir; halkın bahtı, bahtıdır; yolu, yoludur. Bu yüzden Cegerxwîn'in eserlerinde "yolumuz", "halimiz", "bahtımız" vb. ifadelere sıkça rastlanır. "Ey Kürt Uykudan Uyan" adlı şiirinde, topluma çağrıda bulunur. Kürt halkının özgürlük uğruna verdiği mücadeleyi dünyanın diğer ezilen halklarının mücadelesine bağlar.

Aç gözünü, dik başını, bak gün senindir.
Kalpte şenlik, ölüm, imdat sesleri yükselir.*

Çavê xwe veke, serê xwe rake, dema teye bes,
Di navbera meda şeng û kuştin û heware.

Cegerxwîn, Kürtlerin bugünkü mücadelesini, tarihsel gelişim zincirinin bir halkası sayar. Halka şunu sormayı bir

* A.g.e., s. 26.

borç bilir: "Kimsin, ne kadar gücün var? Özgürlüğü ve demokrasiyi kazanmak için ne yapabilirsin?" Bir şiirinde de der ki; "Ey Kürt, sen kimsin? Ne kadar şanlısın ey Kürt?"

Ey şanlı Kürt, esaret altındayken nesin ki sen?
Kafeste zincire vurulmuş aslan gibisin sen.
Yüz yıldır işgal altında feryatlar örersin sen,
Özgürlük zamanıdır, sesin hiç çıkmaz neden?

Ey Kürt bil ki dünya hep dem u devrandır
Özgürlük ve serbestlik kavgayla kazanılır,
Boynundaki zinciri kır, artık çık meydana
Korkma, büyük destekçin Kızıl Ordudur.

Koca kayalar gibi üzerine belalar yağar,
Karanlık ve sis çökmüş, seni kuytular saklar,
Fırtına kopar, her yandan sitem yağar düşmanca
Düşmanın dizindesin, lakin neden yüreğin ağlar.

Ey Kürt bil ki dünya hep dem u devrandır
Özgürlük ve serbestlik kavgayla kazanılır,
Boynundaki zinciri kır, artık çık meydana
Korkma, büyük destekçin Kızıl Ordudur.

Qeceri düzeninin dalgaları hırçın vurur
Tatar düzeninin zinciri dört bir yanını sarar
Cehaletle geçirdin yılları sen bu nizamda
Uyan artık, utan, sert mizacın seni savurur.*

* A.g.e., s. 56.

Ey kurdê ku navdarî di bin destê neyaran çi kesî tu?
Wek şêrê girêdayî bi zincîrê di qeyd û qefesî tu,
Sed sale di bin destê neyaran ku fîxanan diresî tu,
Dem hat, were meydanê, çira bêhewas û deng û hesî tu.

Ey kurd, tu bizane ku cîhan her dem û dore,
Serbest û azadî bizan kotek û zore,
Zencîrê ji gerden bişikîn, zû were meydan,
Îdî tu metirs pişt û bira Leşkerê Sore.

Wek lat û zinarî, li te baranê bela tê û dibarî,
Moran û kulan girtye ser, maye tu wer bin reş û tarî,
Bahoz û sitem gumgume hawîr te dibarî bi neyarî,
Ser daniye ber lingê neyaran û dinalî û dizarî.

Ey kurd, tu bizane, ku cîhan her dem û dore,
Serbestî û azadî kotek û zore,
Zencîrê ji gerden bişikîn, zû were meydan,
Îdî tu metires pişt û bira Laşkerê Sore.

Deryayê nîzama qecerî pêldaye li ser te bi xurtî,
Zencîrê nîzama teterî zendê te pêçan û tu girtî,
Çend sal bi nezanî tu li ser hev di vî arîda bihurtî,
Ser hilde ji xew, şerme ji bona tera ev hişkî û sirtî.

Cegerxwîn ömrü boyunca "Kürt Büyüklerinin" ezilenler ve işçiler için hiçbir şey yapmadığını görür. Halkın yaşam koşullarının düzeltilmesi mücadelesi zenginlerin düşüncesine uzaktır, fakat gereksiz bir mücadele değildir. Cegerxwîn şiirlerinde alaycı bir biçimde zenginlere "büyükler"; emekçilere de "küçükler" diyor. 1945'te yayınlanan eserinde "Eğer büyükler ayaklanmazsa, biz küçükler ayak-

lanacağız" der. Şair şunu kasteder: Halk bugününü ve yarınını düşünerek özgürlük mücadelesine katılmalı. Çünkü ancak ve sadece kendisi haklarını almak için ayaklanabilir.

Cegerxwîn, döneminin siyasal sorunlarını anlayan biri olarak eserlerinde, Kürtlerin ileri gelenlerinin ve Avrupa emperyalist ülkelerinin amaçlarını açıklar. Şöyle yazar:

Avrupa devletleri bizlere izin vermez,
Kürdistan'da gezelim felekten gün çalalım.

Canımızı veririz, Kürdistan'ı terk etmeyiz asla
Lakin çok güzeldir doğası, yaylası, dağı ovası.

Her yer gül, yasemin, menekşe, reyhan
Erik ve üzüm, kayısı ve güzel nar var.

Deniz, mücevher, gaz, kimya, petrol kuyuları
Değirmen ve su, bostan ve tarla, mera ve nehir.*

Lê hikûmetên Yêvropa ji mera destûr nadin,
Da em bigerîn li Kurdistan, wek feleka dew-war.

Em canê xwe didin, qet terka Kurdistanê nadin,
Lewra pir xweşe deşt û newal û çiya û zinar.

Hemî gul û yasemîn û benefş û rîhan,
Hîncas û tirî û mişmiş û hem hinar

* Cegerxwîn, 1. Divan, Şam 1945, s. 35.

Derya û gewher û kîmiya û gaz, kanîyên neft,
Aş û avî bistan û zevî û merg û robar.

"Büyükleri" gerçekçi bir gözlemle tanımlayan Cegerxwîn, bir yanda "pirinç yiyen" ve "saraylarda sarışın ve esmerlerle yatanları", diğer yanda da "Bijen'in hapsedildiği kuyuda"* olanları anlatır. Bir tarafta tavuklar, testiler, yataklar, güzel eşyalar içinde yaşayanların; diğer tarafta yalınayak ve çıplak çocukların olduğu bir dünyayı anlatır. Bu durumu dizelere yansıtır:

Yeter, siz uyanmazsanız, sıra biz küçüklerde,
Büyükler kılıç kuşanır, sopa ise küçüklerde**

Bese eger hûn ranabin emê hîr rabin,
Ji berêda mezinan şûr avêt, biçûkan da dar.

Şair, halka "gözünü açması" ve "kardeşlik kervanının nasıl yola çıktığını görmesi" için çağrıda bulunur. Der ki; "Bazı ahlaksız köpekler arkanızdan havlasa da asla umursamayın." "Kardeşlik Kervanı", ayaklanan ve özgürlük bayrağını eline alan ezilen halkların mücadelesini betimler. Cegerxwîn, sürekli ayakta kalarak umudunu koruması için kendi halkına cesaret verir: "Aydınlık ve karanlık, gece ile gündüz peş peşe gelecektir."

* Rıstemê Zal'ın hikâyesinde Bijen ve Menice aşkı anlatılırken, Bijen Menice'nin babası tarafından bir kuyuya atılır –ç.n.

** A.g.e., s. 36.

"Ne Kadar Ünlüsün Ey Kürt?" şiirinde, Kürt ne kadar ünlü olursa olsun, dünyadaki bütün halkların mücadeleye başladığını, hatta bazılarının "bayrak ve saray"a sahip olduklarını, sadece Kürtlerin "işsiz ve beceriksiz" kaldıklarını anlatır.

Bu dağlar, pınarlar, petrol kuyuları senin iken
Çok ayıptır, sen hep perişan, eli kirli isen,

Ne ayıp ki vatanın hep orman ve dağ iken,
Düşman altında boynu bükük, başı eğik isen,

Emeğinle hep banker ve köy sahibi oldular
Elinde çapa, kürek, bu ne zamana kadar,

Düşman bağlara seralara girmiş neşeyle, zevkle
Ne zamana kadar yuvarlanacaksın dertler içinde,

Özgürlük istersen, kollarını sıvamalısın,
Fakat dağda ovada bir aslan olmalısın.

Dikkat et kendine, pusuya hiç düşmemelisin
Dünya dardır sana, zeki ve anlayışlı olmalısın.

Atak isen ve de süvari şahlanırsan meydanlarda
Gözünü aç, herkes binmek ister süvari arkasına

Malını, canını esirgeme, budur yalnız onurun,
Esirgersen eğer, kamçı, sopa altında olursun.

Ölürsen sen bu yolda adın yüceye çıkar
Som altından bir anıt, ta kubbesine kadar.*

Pir şerme, ku ev av û çîya kanyê petrol,
Tev yê te bin, lê her tu wisa dest bi qelêr bî.

Pir şerme, welatê te hemî şax û bilind bî,
Bin destê neyar her wehe serpêl û li jêr bî.

Nakes bi te bûne hemî bangêr û xwedî gund,
Ta kengî bi vî rengî xwedî tevrik û bêr bî?

Dijmin ketiye bax û sera dilxweş û rûgeş,
Ta kengî li ser derd û kulan palvedî gêr bî?

Destê xwe vemale, ku tu serbestî dixwezî,
Lê divê ku bi xwe wek şêrê li zozan û zinêr bî.

Haya te hebî da nekevî davikê zinhar,
Meydan ji tera tenge, dive jîrek û fêr bî.

Çalak û siwar ger tu li meydanê bibazî.
Çavê xwe veke her kesê paşmêrê siwêr bî.

Malê xwe û canê xwe bide her eve rûmet,
Lê ger tu nedî her wehe bin qamçî û dêr bî.

Ger bimrî di vê rêda xwedî nav û nîşan bî,
Qubba ku li ser te mezin û sede ji zêr bî...

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 21.

Yıllar yılları izler, dünya değişir, yeni kuşaklar yetişir, fakat Kürdistan'a özgürlük kaygusu, ezilen sömürülen Kürt evlatlarının yüreğinden asla çıkmaz.

Yabancı ülkelerden gelip Kürdistan'ı ziyaret edenler, Kürt emekçilerinin durumunu görenler, onlardan daima övgüyle bahsederler. Kürt çocuklarının dahi özgürlüğe sevdalı olduklarını söylerler. Özgürlük sorunu Kürt halkı için gerçekten de vazgeçilmez önemdedir. Kürt çocukları henüz o çağlarda, büyüklerinin özgürlük mücadelesine tanık olurlar. Büyükler küçüklere halklarının ezilmişliğini anlatırlar. İhsan Nuri Paşa Ronahi gazetesinde şunları yazar: "Oğlum, niçin birbirimizi göremediğimizi biliyor musun? Niçin yerimiz ve göğümüz karanlıktır?

Şeytanlar aydınlığın önünü tutmuş. Oğlum, niçin rahat bir nefes alamadığımızı biliyor musun? Boğuluyoruz, sesimiz çıkmıyor, elden ayaktan kesildik. Devler göğsümüze çöreklenmiş. Niçin suratım asık? Evet, birbirimizi görüyoruz, doğan güneşin ışığı toprağı aydınlatıyor, güller ve çiğdemler her tarafı süslemiş. Fakat bahsettiğim aydınlık bu değil.

Evet, oğlum. O gün ışığını anlatıyorum, o ki Kürtlerin yüreğindeki karanlığa son verdi, gönül gözlerine ışık saçtı, kardeş kininin ve düşmanlık tohumlarının ekildiği karanlık yüreklere aydınlık getirdi. Birbirlerini öldüren cahil ve gamsız Kürtler, kandan kiremit yaptılar. Bacılarım, bu kiremitlerle Kürtlere zulmedenlerin köşk ve saraylarını yükselttiler.

Oğlum! Kürdün eline ayağına vurulmuş zulüm zincirlerinin parça parça edilebilmesi için başucunda bir taş bile

bulunmayan şehit mezarlarını ziyaret etme zamanıdır. Halkın ve hâlâ esir olan şehitlerin başı eğiktir. Halk devler ve şeytanların çengelleri arasında tutukludur."*

Acılı bir yürekle kaleme alınan "Ey Kürt Gençliği, Yiğitlik Zamanıdır" şiirinde Cegerxwîn, Kürdistan'ı güzel bir kıza benzetir ve onun namusunun, her Kürt delikanlısının namusu olduğunu söyler.

Niçin her Kürt gencinin, her delikanlının o kızın namusu için canını feda etmeye hazır olması ve kızın namusunun titizlikle korunması gerektiğini dizelerinde belirtir.

İnleme derin derin, biz üretken kimseleriz
Asla korkma, biz hazırız ve de bilinçliyiz
Ya yakalayacaklar bizi, ya da öldürülürüz.

Bugün amus günüdür, kalkın ey Kürt gençleri
Düşman sardı her yeri, bağı ve bahçeleri.

Andımız Şeyh Said ve Qazi kanıyla
Kurtarmazsan beni bu esaretten zorla
Ağlarım inlerim, sitemle ve çığlıkla.

Bugün namus günüdür, kalkın ey Kürt gençleri
Düşman sardı her yeri, bağı ve bahçeleri.**

Kûr, kûr menale em tev biriştin,
Qurban, metirse va em gihiştin,
Yan dê te bigrin yan bêne kuştin.

* Ronahi dergisi, sayı 28, Şam, 1945, s. 17.
** Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 11-12.

Namûse rabin xortên Kurdistan,
Dijmin tev girtin ev bax û bostan.

Sonda me xwîna Seîd û Qazî,
Heta bi zorê tu min nexwazî,
Ez dê binalim hewar û gazî.

Namûse rabin xortên Kurdistan,
Dijmin tev girtin ev bax û bostan.

Cegerxwîn, Kürt halkının dertleri ve yaralarını içinde hisseden ozan, devrimci-savaşçı şair, Kürt halkının geçmiş mücadelesine sahip çıkmayı borç bilmiş, daima işlemiştir.

Amacı, Kürt halkının bugünkü mücadelesinin amaç ve ilkelerini anlamasını, iç ve dış düşmanlara karşı köklü olan mücadele tarihini öğrenmesini sağlamaktır.

1925 yılında Kuzey Kürdistan'da Şeyh Sait önderliğinde bir isyan başladı. Bu isyan köy ve kent halkını sardı. İsyan, Harput, Diyarbakır, Hozat, Dersim ve Malazgirt'e kadar yayıldı. Türkiye hükümeti, Fransa'nın da desteğiyle askeri müdahale başlattı. Birçok Kürt köy ve kenti yakıldı. Birçok kurşun yağmuruna tutuldu, insanlar idam edildi. İsyanı bastırmak için şartlar uygundu.

28 Eylül 1925 günü Diyarbakır meydanında 53 isyan lideri, Şeyh Sait, Halit Bey ve arkadaşları asıldı. Ayrıca binlerce insan yerinden yurdundan edildi; çoğu kişi de tutuklandı ve cezaevlerinde öldü.

Katliamın tümüne tanık olan Cegerxwîn, çok etkilendiği isyanla ilgili ilk şiiri olan "Şeyh Sait Rahmetli'nin Tarikatı"nı yazdı.

Tarih bin üç yüz kırk dört idi Hicri takviminden
Hüsrev tahtına layık bir Kürt çıktı içimizden
Zamanın Rüstemi'ydi, Behram'ı Mülk devletin
Savaştılar onunla ilk üç ayında baharın
O bahar yakalandı kaymakamlar, valiler,
Zalim feryat eyledi, aman Kürtler elinden
Zazalar kaplan gibiydi, elde sopa, kılıç ve asa,
Saldırdılar üstüne, "ero-ro!" haykırışıyla,
Tüfek ve top sesleri arşa kadar yükseldi
Gençlerden akan kan, Zap'tı, Fırat'tı sanki
Bazı bilinçsiz Kürtler, hain oldu yürekten,
Qaso adında hain, kötü, çılgın ve sersem,
Bu Şah'a başkaldırdı, birbirlerine saldırdı,
Şeyh Said Efendi'yi tuttular bayram günü,
Birçok önderi birlikte, gönderdiler şerite,
Molla, şeyh ve beylerin, kafasını kestiler
Tüfek, top önünde, "gog ve kaşo"oynadılar,
Yaşlı, gençler, gelinler, kesti kara zülüfleri,
Onlar ki şen ve ebru, hilal, güzel, günyüzlü,
Allah'a yalvardılar, rabbim, her şeyi bilirsin,
Zayıf ve yoksun kaldık, evsiz barksız çocuksuz
Düşman öldürdü bizden yüz şah, bey ve de miri
Karamsar, kaçkın şeyhler, namusunuz hep gitti.*

Sala hezar û sê sed hem çil û çarê hicrî,
Rabû ji nav me kurda paşayê textê Xusro,
Ew Rustemê zemane, Behramê milk û dewlet,
Sê çar mehên biharê tirkan di gel wî şer bû.

* Cegerxwîn, 1. Divan, Şam, 1945, s. 26.

Çend qeymeqam û walî girtin diwê biharê,
Tirka dikirine gazî, aman ji destê kurdo.
Zaza wekî pilingan bi dar û şûr û kopal,
Berê xwe dane tirkan, gazî kirin ero-ro!
Bi sûnd tî soz peyman rabûn di gel vî şahî,
Bi deng tî qîr û halan, êrîş dibine tirko,
Dengê tifing û topan giha semayê banî,
Xwîn bû rewan ji xortan Zab û Ferat û ço, ço.
Hindik ji kurdê nezan xanî dibîn di dilda.
Bergîl û bed û sersem, meşhûre navê Qaso.
Rabûn li bi vî şahî wek pilingan diçûn hev,
Wan Şêx Seîd efendî girtin di cejne rojî,
Gelek mezin di gel wî xistin şerîtê yaro.
Mella û şêx û begler, kuştin serê di wana,
Li ber tifing û topan manendî gog û kaşo,
Pîr û ciwan û bûkan biskên di reş qusandin,
Wan şeng û şoxeqamet, abrû hilal û rûro.
Gazî dikirine Yazdan, yareb xwedo tu zanî,
Em mane jar û mehrûm, bê mal û mêr û zaro.
Sed şah û begler tî mîr, kuştin ji me neyara,
Namûs nema bi carek, bo şêxekanê bedgo.

Cegerxwîn, o dönemde Şeyh Said'in mücadelesine çok güveniyordu. İsyan bastırılınca çok üzülmüş, yazılarında dile getirdiği gibi acısı ikiye katlanmış ve gözlerinden Zap ve Dicle nehirleri gibi kanlı gözyaşları akmış!

1945 yılında Sovyet ordusu Alman Faşizmini yenilgiye uğrattığı zaman İran ve Irak'ta Kürt özgürlük mücadelesi gelişir.

22 Ocak 1946'da Mehabad'da, İran Kürdistanı'ndaki halk ilk kez Kürdistan Demokratik Cumhuriyetini ilan etti.

İran Kürdistan halkının mücadelesi amacına ulaştı. Geri kalmışlığı ve cehaleti yenmek için işe koyulundu. Kürt halkı yeni yaşama "Merhaba" dedi. İran'ın gerici hükümeti Kürtlerin kendi cumhuriyetini kurmasından hoşnut değildi. Bir süre sonra Mehabad Cumhuriyetini askeri güç kullanarak ortadan kaldırdı. Amerikan ve İngiliz emperyalistleri de İran hükümetine destek oldular.

10 Aralık 1946'da İran'ın askerleri hükümet lideri Kavam-Es-Saltan'ın emriyle Azerbaycan ve İran Kürdistanı'na hücum etti. Tank, top ve uçaklarla ateş, alev ve kurşunlarla güzel köy ve kentlere saldırdılar.

31 Mart 1947'de Amerikan generali Şvarzkopf'un da onayıyla Kürdistan'ın demokratik hükümetinin üç önderi Mahmut Qazi, Sait Qazi ve Sedr Qazi İran'ın gerici hükümeti tarafından idam edildi. İran Kürdistanı'nda demokratik yasa ve geleneklerin çiğnenmesinden ve Mehabad Cumhuriyeti'nin liderlerinin öldürülmesinden sonra Cegerxwîn'in yüreği yanar. Şair, "Qadi Muhammed'in Anısına" şiirini yazarak İran Kürdistanı Kürtlerinin mücadelesini dile getirir:

Kürdistan yurdu, kurbanın olam, çok genç ve paksın,
Çok kan döktü çocukların, işte her yan kan gölü,
Kürt halkı ölünceye kadar bu yoldan ayrılmaz ki,
Aferin, aferin,
Qadî Mihemed aferin.

Ayıp değil mi, çağdaşlık yolunda öldürülmek,
Truman bilsin ki biz, güzel bir ırk, milletiz,

Bilsin ki onunla hep düşmanız ve rakibiz,
Aferin, aferin,
Qadî Mihemed aferin.

Atomluk sarı kamber, yürekten zerre koparmaz,
Bu zincir kollardayken, Kürt halkı özgür olmaz,
Yalvararak, bin ricayla bu yolun sonu gelmez,
Aferin, aferin,
Qadî Mihemed aferin.

Ey Truman, ne işine yarar ki o Qadî'nin ölümü?
Adalet nerde kaldı? Demokrasi bu mudur?
Ölümle ve zindanla Kürt milleti bitmez ki,
Aferin, aferin,
Qadî Mihemed aferin.*

Xakî Kurdistan bi qurban, pir ciwan û paqijî,
Xwîn rijandin pir kurên te wa li her alî rijî,
Miletê kurd ta ku sağe ew ji vê rê nagerî,
Aferî, aferî,
Qadî Mihemed aferî.

Ev ne şerme têne kuştin em di rêça pêşketin,
Da Trûman zanibî em xweş nîjad û miletin,
Dê bikin em tim bi wîra dijminayî, berberî,
Aferî, aferî,
Qadî Mihemed aferî.

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 181.

Qembera zera atomî zereyek nabin ji dil,
Ser xwe na jî miletê kurd ta ev zencîr li mil,
Kes bi lavlav û bi dîlek vî berî nabin serî,
Aferî, aferî,
Qadî Mihemed aferî.

Ey Trûman, kuştina Qadî Mihemed ka çiye?
Qey edalet tim wisaye, hukumê dîmoqratîye,
Lê bi kuştin û bi zindan miletê kurd namirî
Aferî, aferî,
Qadî Mihemed aferî.

İran Kürdistanı'nda özgürlük ve demokrasi için kan döküldüğü sırada Irak Kürdistanı'nda da özgürlük âşığı Kürt halkı Mustafa Barzani önderliğinde ayaklandı. Irak Hükümeti Nuri Said'in önderliğinde, İran Hükümeti gibi, Kürtlere top, tank ve uçaklarla hücum etti. Kavam-Es-Saltan Hükümeti gibi her tarafı darağaçlarıyla donatarak Kürt halkının evlatlarını idam etti.

9 Eylül 1947'de Kürdistan için fedai olan dört Kürt demokratı Bağdat'ta, gaddar Nuri Said Hükümeti tarafından asıldı. Yüzbaşı Mustafa Xoşnav, Binbaşı İzzet Aziz, Yüzbaşı Hayrullah Abdulkerim ve Mehmet Mahmut, Kürt Diriliş Partisi'nin üyeleriydiler.

Bu dört Kürt genci asılmadan önce, halkları için bir mektup yazarlar. Mektupta mücadelede asla geri durmadıklarını, canlarını esirgemedikleri; Kürtlerin ve Kürdistan'ın özgürlüğü uğruna öldürülecekleri için gurur duyduklarını ve "1947'de Kürt Halkının mücadele nişanı olduklarını" ifade ederler. İlk kez 1960 yılında KDP'nin (Kürdistan

Demokratik Partisi) Xebat adlı yayın organının 243. sayısında yayınlanan son mektuplarında şunları yazarlar:

"Vatan uğrunda şehit düşenler: İzzet Aziz, Mustaf Xoşnav, Hayrullah Abdulkerim ile Mehmet Mahmut.

Sevgili Kürt kardeşlerimize;

(İdam hükmünün bildirilmesinden bir saat sonra yazılmıştır.)

Bu mektubu tutukluyken yazıyoruz. Özgürlükler dünyasına varmamıza ve ruhumuzun yurt yolunda şehit düşenlerin temiz ruhlarına kavuşmasına yalnızca 14 saat kaldı.

Vatanımıza karşı görevlerimizi yerine getirirken asla geride durmadığımız için çok mutluyuz. Kürt gençleri ve yurtseverlerine tek diyeceğimiz şudur: İşbirlikçileri hedefe koyup birlik olun. Ancak o zaman baskı ve sömürünün gücünü kırıp ayrım yapmadan tüm ezilen halkları özgürleştirebilirsiniz.

Kardeşler!

Cehaletin düşmanı olun, tüm gücünüzle cehalete karşı savaşın.

Biz Kürt halkının 1947'deki mücadelesinin temsilcileriyiz.

Geride kalan kardeşlerimiz onurları uğruna mücadele edecek ve bu yüce millet kurtuluşa erecektir.

Kardeşler!

İdam sehpasına çıkışımız güçsüzlüğümüzden değil, mücadele etme olanağımız kalmadı. Ama cesur bir komutan gibi tüm gücümüzle sonuna kadar çabaladık ve böyle sonuçlandı. Yaşasın Kürtlerin ve Kürdistan'ın birliği ve özgürlüğü!

Hayrullah Abdulkerim, Mustaf Xoşnav, İzzet Aziz, Mehmet Mahmut"

Darağacının önünde Mustafa Xoşnav son söz olarak şunları söyler:

"Ey cellatlar! Gidin efendilerinize söyleyin! Kanımın öcü alınacak. Gururluyum, çünkü halkım adımı hep anacak. İsmim, Kürdistan'ın mutluluğu ve özgürlüğü için yaşamını feda eden diğer şehitlerle beraber anılacak. Ben askerim ve canımı ülkemin mutlu geleceği ve ismi için seve seve veriyorum. Oğullarım Perşeng, Peri ve Şirin'i dünyada bırakıyorum. Onlar benim yurdum için canımı verdiğimi bileceklerdir. İnanıyorum ki büyüdüklerinde, ömürleri boyunca yolumdan gideceklerdir."

Dört Kürt yiğidinin idamından sonra, Cegerxwîn "Yiğit Mameş, Adı Tatlı Xoşnav" şiirini yazar ve özgürlükçü Kürt gençliğine adar. Şu dizeler sanki Mustafa Xoşnav'ın asılmadan önceki son sözleridir:

Üç çocuk ağlaşıyor bu neyin nesi?
Peşeng, Perî bir de Şirin'in sesi.
Nerede babamız, Rustem-i meydan
Yaşasın Kürdistan! Varol Kürdistan!
Gözlerinde yaş var, durmadan aramışlar
Yolu şaşırmışlar, kentler köyler aşmışlar.
Nerede Dev Mameş nerde Rüstem-i meydan?
Yaşa Kürdistan! Yaşa Kürdistan!
Üst baş dağınık, çıplak ayakları
Acıyla haykırır yetim çocukları.
Dev Mameş nerde, nerde Ristem-i meydan?

Yaşasın Kürdistan, yaşasın Kürdistan
Tutup ellerini sordum kimsiniz?
Nasıl desek amca biz üç yetimiz.
Nerede Dev Mameş, nerde Rüstem-i meydan?
Yaşasın Kürdistan, Varol Kürdistan!
Üç küçük yolcu onlar, bilmezler yol iz
"Kıydılar babamıza, sahipsiziz biz"
Nerde o dev Mameş, ya Rüstem-i meydan?
Yaşasın Kürdistan, Varol Kürdistan!
Onlar anlattıkça yüreğim taştı,
sesim aşıp dağı nehre ulaştı.
Nerde o dev Mameş, nerde Rüstem-i meydan?
Yaşasın Kürdistan, Varol Kürdistan!
Sardım kollarımla üç zavallı yetimi
Çığlık atıp salıverdim sesimi.
Nerde dev Mameş, ya Rüstem-i meydan?
Yaşasın Kürdistan, yaşasın Kürdistan!*

Sê zarok xweş tên, bi deng û qêrîn,
Dengê Perşeng, Perî û Şêrîn,
Kanî bavê me, Rustemê meydan?
Bijî Kurdstan, bijî Kurdistan!
Hêstirên wan tên destên wan bilind,
Rê winda kirine ne bajar ne gund.
Ka betlê mameş, Rustemê meydan?
Bijî Kurdstan, bijî Kurdistan!
Serê wan gever, piyên wan tazî,
Bi dengekî zîz tev dikin gazî.

* A.g.e., s. 172.

Ka betlê mameş, Rustemê meydan?
Bijî Kurdstan, bijî Kurdistan!
Min destê wan girt gelo hûn kîne?
Go em çi bêjin hersê sêwîne.
Ka betlê mameş, Rustemê meydan?
Bijî Kurdstan, bijî Kurdistan!
Her sê rêwîne, lê rê nezanin,
Bavê me kuştin, em bê xwedanin.
Ka betlê mameş, Rustemê meydan?
Bijî Kurdstan, bijî Kurdistan!
Gava wer gotin dilê min kelî,
Dengê min dagirt, newal û gelî.
Ka betlê mameş, Rustemê meydan?
Bijî Kurdstan, bijî Kurdistan!
Min kirine hembêz her sê perîşan,
Dengê me bû yek qêrîn û giryan.
Ka betlê mameş, Rustemê meydan?
Bijî Kurdstan, bijî Kurdistan!

2. Dünya Savaşı yıllarında Cegerxwîn, Kürt halkının savaşçıları ve şehitlerini konu alan "Şehitler Şehnamesi" adında uzun bir şiir yazar. İçeriği herkes tarafından kolayca anlaşılabilsin diye bu şiirini daha açık ve sade bir dille yazar. 196 dizede, yaşamını Kürdistan'ın özgürlüğü için fade eden 42 Kürt savaşçısından bahseder. Bu yiğitleri, Kürt halkınca en çok sevilenler olarak tanımlar.

Şiir okuyucunun zihninden Halit Bey*, Fuat

* 1925 yılının Şubat ayında, Türkiye'de Cibranlı aşiret reisi Halit Bey önderliğinde Türk Hükümetine karşı bir isyan başlatıldı. Isyancılar Özgür Kürdistan istiyorlardı. Bu isyanda din görünürde bir olguydu, gerçekte bu mücadele zorbalığa ve haksızlığa karşı Kürtlerin başkaldırısıydı.

Bey*, Kemal Feyzi, Yusuf Ziya, Hanili Salih Bey, Haci Ahdi, Nehrili Abdulkadir (Şeyh Ubeydullah Nehr'nin oğlu) gibi isimlerin geçmesini sağlar. Cegerxwîn, şiirinde yiğit savaşçılara Kürdistan'ın durumunu anlatır.

Kalbim yeter, bitmez ki aldığım ibret,
Ararat yaylasına binlerce olsun rahmet
İçinde gömülüdür şehit, şeyh ve gazi,
Onlar birer gerçek, lakin değil mecazi.

Evet, and içerim ben bir kez Laleş'e**
Zerdüşt'e, güneşe, aya ve ateşe,

Ehrimen'e, Hürmüz'e ve o büyük Tanrı,
Uyananlar Kürtlerdi, perişan ve zavallı

Mavzer işlemez burda, artık sopa zamanı,
Haramdır gözlerime o güzel uyku anı,

Hele bir bakın siz, yaylalara dağlara
Binlerin kanıyla boyalı baştan sona,

* Fuat Bey, Şeyh Said'in mücadele arkadaşıydı. Mahkemede onlar, "Özgür Kürdistan'ı kurmaya çalışmakla suçlandılar. Hakim ile Fuat Bey arasında şöyle bir kısa konuşma geçer: Hakim sorar: "Sen neden Bağımsız Kürdistan istiyorsun? Sen Türkiye'de tahsil yaptın, Türkçe de konuşursun." Fuat Bey; "Ben Kürdistan'ın bağımsızlığını istiyorum. Çünkü Türk süngüsü Kürdistan'da olduğu sürece, Kürt sorunu asla çözülmez."

** Bu sözcük anlaşılamadı.

Kız kızan, gençler, gelinler, delikanlılar,
Derdimizden zavallı ve perişan oldular,

Bunlar değildir yalnız, orda öldürülenler
Goran'da, Loran'da kabri bilinmeyenler,

Uzağım onlardan ben, kör gibi karanlıkta
Bin kez rahmet okuyun, şehit mezarlarına

Evet, ölülerin mezarlığa defnedildiği gün
Yurdun bayramı gibi, oldu o güzel gün.

O gün bugün Cegerxwîn, yürek verdi davaya
Kurban olayım size, o kutsal bayramlara*

Dilo, bes, bes xelas nabin Ibarat,
Hezar rehmet li zozanê Erarat.

Hene têda şahîd û şêx û xazî,
Ne wek şêx û şehîdanê mecazî.

Belê, sondê dixiwin carek bi Laleş,
Bi zardeşt û bi röj, heyv û ateş.

Bi Ehreman, bi Hurmizgah û Yezdan,
Şiyar bûne belengazên di kurdan.

Tiving çûye, niho dor hate xame,
Xewa şêrîn li çevê me herame.

* Cegerxwîn, 1. Divan, Şam, 1945, s. 55-56.

Binhêrin hûn li zozan û diyara,
Hemî sorin ki ber xwîna ezara.

Keç û duxt û ciwîn û qîz û bûkan,
Ji derdê me ketin rengê pepûkan.

Ne bes kuştî evin, lê ew nenasin,
Di Goranda, li Loranda çiqasin.

Ji wan dûrim, wekî korim di tarî,
Hezar rehmet li gorna wan bibarî.

Belê roja ku kuştî çûn wefate,
Çi xweş roje wekî cejna welate.

Ji wê rojê cegerxwîn û cegersoz,
Bi qurbana we bim îda pîroz.

Cegerxwîn, "Durma Ağla Yitirdiğin Köşk ve Saraylar İçin" şiirinde yüreğine seslenir. Amed nehrinin kenarında amaçsız bir geziye çıkmış, gözlerini dört açmış Kürt yurdunu izler gibidir. Amed'de birkaç darağacı dikip isyancı Zazaları asmışlardır. Cegerxwîn, okuyucuların dikkatini yine Kürtlerin mutluluğu ve özgürlüğü için mücadele eden Kürt yiğitlerinin öldürülmesine çeker.

Şair, darağaçlarını yazarken fes ve sarıkların sahipsiz kaldığını, "Püsküllü kalpakların" ayaklar altına alındığını da ifade eder. Yüreğine "cebinden bir mendil çıkarmasını" ve "bahar sağanağı gibi akan gözyaşlarını silmesini" söyler. Uzaktan gelen sese kulak kabartarak asılmadan önce "Çok Yaşa Kürdistan" diye haykıran yiğitlerin sesini dinlemesini öğütler

Ağla hüzünlü sesinle, feryat figan eyle
Ey Amed, bu kanayan yara nereye kadar,

Onlar da kan akıttı Ağrı, Dersim ve Sason,
Yürekleri eridi Top, Bext ve Barzan.

Şingal ve Hemrîn dağı senin gibi mazlumdur,
Karalar bağlamış Sefîn ve Girdê Seywan.

Haydi ağla, ağıt yak kan döken Amed şehri,
Durma ağla Merwan'ın tacı tahtı bahtına,

Hasretim vatanıma, kardeşlerim hastayım,
Derdim "ince sızı", bağımsızlık dermanım.*

De bigrî bi dengê xweê zîz tim bike gazî,
Ey Amed, ta kengê biji tu bi van kul û derdan.

Wek te xûnxarin Agirî û Dêrsim û Sasûn tev,
Wek te diljarin Top û Bext û Berzan.

Wek te bindestin çiyayên Şingal û Hemrîn,
Wek te reş girêdaye Sefîn û Girdê Seywan.

De bigrî û binale ey şarê Amed, ey xwînxwar,
De bigrî li ser tac û textê Merwan.

Ax birano, ez nexwaşim, nexwaşê welatê xwe,
Derdê min jana zirave, serxwebûn derman.

* A.g.e., s. 33.

Cegerxwîn "Kürt Sultan Selahaddin'in Tarihi" adıyla uzunca bir şiir yazar. Şiirde VII. yüzyıla, bir Kürt olan ünlü Selahaddin Eyyubi'nin yaşadığı döneme gider. Selahaddin Eyyubi, Haçlılara karşı verilen mücadeleye önderlik yapmış ve büyük bir nam salmıştı. Cegerxwîn şiirde Kürt halkının mücadele tarihinin bir değerlendirmesini yapar.

Evrensel adalet ve halkların kardeşliği ilkeleri Kürt halkının savunduğu düşüncelere denk düşmektedir.

Devletlerarası çelişkilerin çatışma ile çözüldüğü dönem geride kaldı. Dünya halkları, adaletin insanlığın ileri gitmesi, özgürlük ve demokrasi için gerekli olduğunu şimdi daha iyi anlıyorlar.

Cegerxwîn, 60 yıllık hayatında dünyadaki önemli savaşlara tanık olmuştur. O açlığı, esareti, ölümü, kaçışı, viran olmuş köy ve kentleri, sahipsiz tarlaları, yetim çocukları ve çok ilginç büyük olayları görmüştür. "Siz Savaşın Ne Olduğunu Bilir Misiniz?" şiirinde, savaş manzarasını okuyucuların gözünde canlandırır.

Uçak, top ve tank, şarapnel, kurşun yağar,
Naralar, haykırışlar savaş alanı her yer.

Yığıldı ve yıkıldı, kasr, han ve saraylar
Ceset oldu çürüdü yerde yatan yiğitler.

Mermi ve süngülerle, öldürüp parçalarlar,
Saç karışık, göz patlak, ağzı açık kadınlar.*

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 69.

Pîj û ber dibarin fironek, top û teng,
Bi qirîn, bi xûmîn bûye şer, bûye ceng.

Kumişîn, hilweşîn xan û bircên belek,
Genî bûn, kurmî bûn, pir keleş pir cedek.

Bi singo, bi golla didirin, dikujin,
Ser gever, çav beloq, dev ji hev mêr û jin.

Şair, okuyucuları büyük savaşların halkların yararına olmadığı, insanlığın ilerlemesini engellediği; sadece bir avuç zenginin, emperyalistin işine yaradığı konusunda ikna etmeye çalışır. Savaşa zenginlerin değil, köylüler ve ırgatlarla onların tüysüz çocuklarının gönderildiğini söyler. Halka şöyle seslenir: "Hep uyanık olun, el ele tutuşun ve zenginler için canınızdan olmayın."

Hepimiz yoksuluz, ırgat ve işçiyiz biz,
Zorla götürülen, savaşa sürülen biz.

Aç ve çıplak gideriz, kardeşler kavgasına
Onlar saraylarda, çatarlar keyif nazla.

El ele vermeliyiz, uyanık olmalıyız,
Yırtıp kara geceyi şafağa varmalıyız,

Öldürün köleciyi, zengini, ağayı da,
Başı dik, yüz güleç, mutlu olun birlikte.*

* Cegerxwîn, a.g.e.

Em hemî belengaz tev cotkar, tev karker,
Me digrin bi zorê me dibin ji bo şer.

Em hevdî dikujin, tev birçî, tev tazî,
Ew li mal dadigirin serên xwe bi nazî.

Divê em şiyar bin, destên xwe bidin hev,
Ji serxwe hilênin perda reş weke şev.

Koledar, xwedî mal, xwedî gund bikujin,
Serbilind, rû bi ken, tev bijîn mêr û jin.

Cegerxwîn, dünyanın artık eskisi gibi emek sömürücülerinin, rantiyecilerin elinde olmadığını; çünkü Sovyetler Birliği'nin var olduğunu söyler. Sovyetler Birliği'nin kardeşliği esas alan bir ırgat ve köylü devleti olduğunu ve emekçileri desteklediğini belirtir. Eserlerinde, dünyada emperyalistlerin düzenlerinin henüz sona ermediğini, emekçilerin birinci düşmanının emperyalizm olduğunu vurgular. Emperyalistlerin kazanç kaynağı olan savaşları istemez. Bu nedenle adalete adadığı bir şiirinin adını "Kim Savaş İster, Kim Selam?" koyar. Kürt halkının şairi, "köleciler"i ve "insanlık düşmanlarını" suçlar.

Cegerxwîn, yaş itibariyle genç değildi, ama büyük enerjisi ve yoğun çalışması gençleri aratmayacak türdeydi. Ruhu, çetin mücadelelerin üstesinden gelen bir gencin ruhu gibiydi.

Şairimiz ilerlemenin ve devrimciliğin temel dayanağı olarak gençliği gördü. Kendini de hep genç saydı. Gençlerle birlikte adalet uğruna mücadeleye kalkıştı.

2. Dünya Savaşı bittikten sonra, 1951'de Berlin'de (bir

dönem Hitler Almanyası'nın başkentiydi) 3. Öğrenci ve Gençlik Festivali yapıldı. Festival Cegerxwîn'i mutlu etti.

Çünkü Alman faşizminin eski başkentinde, artık adaletin güçlendirilmesi için öğrenci ve gençlik festivali yapılıyor, bütün dünyaya sesini duyuruyordu. Bu, o güne kadar görülmemiş bir olaydı. Şair, "Berlin Festivali" şiirini yazarak festivale adadı.

Cegerxwîn, şiirde Berlin'de bir araya gelerek dostluğu ve kardeşliği konuşan, tartışan dünya gençleriyle birlikte olur. Mutluluğunu gizleyemez ve şunları yazar:

Gidin festivale, güzel festival,
El ele versin yiğitler, gençler,
Hintli, Çinli, Arap, Habeşler
Bir olun hep beyazlar ve siyahlar,
Ey genç kızlar, genç erkekler,
Festivale gidin, ey cihanın dostları.*

Herin mihrecan, mihrecana xweş,
Destê hev bigrin ciwan û keleş.
Hindî û çînî, ereb û hebeş,
Hemî bibin yek, çi gewr û çi reş.
Hey keçên ciwan, wey xortên ciwan,
Xêrxazên cihan herin mihrecan.

Dünya gençlerine çağrıda bulunur: "Berlin'de sorsunlar, savaştan ne hayır gelir?" Bütün gençleri Berlin'e çağırır: "Orada birbirlerine 'sorunlarını ve sıkıntılarını' anlatsınlar,

* A.g.e., s. 66.

inançlarını, yüreklerini birleştirsinler. Birbirlerinin ırkına, rengine bakmasınlar. Çünkü kol kola girmelerinin zamanıdır artık. Dünyada adaleti sağlamak için mücadele etsinler."

Kürtlerin şairi, Berlin'deki gençlerden çok uzakta olmasına rağmen ruhu ve tüm benliğiyle onlarlaydı. Ona zindan gibi gelen uzak ülkesinden gençler için şunları diliyordu:

Ey aydınlar ve ezilenler artık birleşin,
Zinciri, kelepçeyi, parangayı kırın.

Neşeyle dönün, gidin cenge yürek yaralı
Ey barış vefakârı, hey vatan fedakârı.

Ey kızlar, hey vatanın delikanlıları,
Festivale gidin, ey cihanın dostları.*

Bibin yek hemî zana û reben,
Bişkênin qeyd û zencîr û kepen.

Herin dil bi kul, werin rû bi ken,
Ey wefdê selam, wey wefdê weten.

Hey xortên ciwan, hey keçên ciwan,
Xêrxwazên cihan herin mihrecan.

Cegerxwîn'in eserleri arasında adalete ve kardeşliğe adadıkları şunlardır: "Savaş İstemeyiz", "Demokrat Delikanlılar, Demokrat Kızlar". "Savaş İstemeyiz" şiirinde Ce-

* A.g.e., s. 67.

gerxwîn, sadece adalet ve kardeşlik sorununa değil, ezilen halkların özgürlük mücadelesine de dikkat çeker. Bu halklar hâlâ sömürge olmaktan kurtulamamışlar, özgürlüklerini kazanamamışlardır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaralıların yaraları yeni yeni kabuk bağlamaya, savaşın ateşi yavaş yavaş sönmeye başladığında; 27 Eylül 1950'de Amerikan askerleri Li-Sin-Mine gerici hükümetinin askerleriyle birlikte Demokratik Kore'ye saldırdılar. Bu olay insancıl Cegerxwîn'i sarsar.

Türkiye'nin gerici hükümetinin sadece Türk gençlerini değil, Kürtlerin bıyıkları henüz terlemiş gençlerini de Kore'ye gönderdiğini duyunca, yürek yangını artar. Şairimiz, Kürtlerin "vatanının hâlâ ayaklar altında oluşu" nedeniyle çok utanmaktadır. "Kore Savaşına Gitmeyin" şiirinde Kürt gençlerine ve diğer ulusların gençlerine çağrıda bulunur: "Düşmanın elini kesin ve Kore Savaşı'na gitmeyin."

Cegerxwîn sadece adaletin, halkların birliği ve kardeşliğinin ozanı olmakla yetinmez. Özgürlüğü için kan döken halkların mücadelesi için de dizeler yazar.

Şair, gençliğinde her ne kadar yalnızca Kürt halkı hakkında şiirler yazdıysa da sonraları emperyalizme karşı silah elde savaşarak onun köklerini koparan halklar hakkında da yazdı.

1945'te Vietnam halkı, özgürlük ve bağımsızlığı için Fransız sömürgecilerine karşı ayaklandı. Fakat sömürgeciler, Vietnam'dan kolayca vaçgeçmek istemiyorlardı.

Vietnam Savaşı sırasında Diyan-Biyan-Fu kalesinin ünü bütün dünyaya yayıldı. Vietnam'ın özgürlükçü halkı, bu büyük kaleye sığınan Fransız askerlerine büyük darbe vurdu.

Cegerxwîn, "Diyan-Biyan-Fu" şiirini yazarak sömürgeciliğin köklerinin ABD'ye uzandığını göz önüne serdi. Ezilen halklar, emperyalizme karşı mücadeleye başladıklarında ve "kölecinin kafasını kırdıklarında" nedendir bilinmez "Dallas hırsından çatlıyor"du. "Ağzı salyalı kurdun yeri daralıyor ve başı ağrıyor"du.*

Şair, sevincini Vietnam halkına ulaştırır ve şöyle der: "Köleciler kol kola, kirli iş ortaklarının yürekleri karanlık ve yüzleri kapkaradır. Bunlar Vietnam'ın üzerine çullandılar." "Özgürlük rüzgârı Ekim Devrimi, dört bir yana yayıldı."

Ona göre, Diyan-Biyan-Fu kalesi, özgürlük düşkünü halkın darbesi sonucunda emperyalist gövdede açılan bir yaradır. Vietnam halkının başkaldırısı, emperyalizm için bir yastı. Bu yüzden "bütün köleciler birbirlerine başsağlığı diledi."

Vietnam Zaferi'nden sonra Cegerxwîn, Nuri Said ile Celal Bayar'a hesabınızı kitabınızı iyi yapın der. Çünkü "Yakın ve Ortadoğu halkları da uyandı" artık ve "günümüz geldi". Şairimiz şöyle devam eder: "'Tarihin çarkı durdurulamaz' çünkü halkların çoğu sadece uyanmakla kalmadı, ayağa da kalktılar ve ayaklarının altında volkanlar 'kaynıyor'." Cegerxwîn şiirini şöyle bitirir:

Nedir bu kıyım, kan emicilik neden?
Arlanmazsınız üstünüze yağan tükürüklerden
Hakkımızı verin, biz bunu isteriz
Savaş değil biz barış isteriz.**

* "Ağzı Salyalı Kurt" sözüyle şair, ABD'nin eski katiplerinden Con Foster Dallesran'ı kastediyor.

** Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 89.

Çiye ev kuştin, çiye xwînxwarî?
Li her der tifû li we dibarî,
Bidin destê me, heqqê me temam,
Em şer naxwazin me divê selam.

Kardeşlik, adalet, dostluk temalarını en güzel işleyen şiirlerinin başında "Pol Robson Yoldaş" gelir. Bu şiirinde Amerikan halkının, kardeşliğin ve adaletin şarkıcısı Robson'u dost ve kardeş olarak görür. Robson, özgürlükçü şarkıları ve devrimci mücadelesi nedeniyle pek çok defa emperyalist Amerikan hükümeti tarafından tutuklanmıştır.

Cegerxwîn, Kürdistan'dan Pol Robson'a seslenerek amacını anlatır. Çağımızın mücadeleci şairi, dünya halklarının kardeşliği adına Kürdistan'ın sınırlarının dışına çıkar. Ömrünü halkların ilerlemesine ve adaletli bir dünya mücadelesine adayan dünya ozanlarının bir neferi olur.

Amerikan halkının evladı Pol Robson bir siyahtır. Fakat eserleri ve mücadelesi Cegerxwîn'inkiyle ortaktır. Bu nedenle şiirine muhabbetle başlar:

Ey yoldaş Robson, cihan ozanı,
Bilgin insan, barış militanı,
Yiğit öncü, Dallas düşmanı,
Dağları aşarak, suların ötesinden,
Gözlerimizde ışıldadı o siyah rengin,
Ve duyduk pek tatlı, güzel sesini...*

* A.g.e., s. 82.

Ey heval Robson, dengbêjê cihan,
Paşmêrê selam zana û insan,
Gernas û rênas dijminê Dallas,
Di seravara, di ser çiyara,
Rengê teê reş tê her çevê me,
Dengê teê xweş, xweş tê guhê me.

Cegerxwîn için Pol Robson'un sesi güzeldir. Çünkü o şarkılarını ezilen halkların özgürlüğü ve dünya adaleti için söyler. Şiirinde, yüreğini uzaktaki arkadaşına açar ve yanık yüreğiyle dertlerini anlatır. "Ezilenlerin sadece siyahlar olmadığını"; beyaz olmalarına karşın Kürtlerin de "perişan halde" ve "zavallı, ezilmiş ve mutsuz" olduklarını, Kürtlerin de düşmanları yüzünden "aç ve çıplak, zayıf ve hasta olduklarını" yazar.

Şair, Kürt halkının yanı sıra, Türk halkı ve ezilen ve perişan olan diğer halklar hakkında da yazar. "Eğer ezilen halklar bu durumdan kurtulmak istiyorlarsa Marksizm-Leninizmi rehber edinsinler" der. Yüreğindeki sevinci Pol Robson'la paylaşır: "Bugün dünyadaki ezilen halklar, Asya ve Avrupa halkları Sovyetler Birliği'nin desteğiyle sömürge olmaktan birer birer kurtulmakta ve toplumsal mutluluk yolunu bulmaktadır." Gururla şöyle devam eder:

Irgat uyandı çabayla, emekle,
Gün doğdu, gün doğdu...
Kurtuldu Doğu,
Doğdu Kızıl gün, doğdu sarı gün
Moskova üzerinde yükseldi,
Işığı Balkanlara saçıldı ve Almanya'ya

Vardı Çine, Çin...
O koca Çin, O heybetli Çin...
Şavkı vurdu Hindistan'a,
Yayıldı bütün cihana...*

Pale şîyar bûn xebat û lebat,
Roj hilat, roj hilat...
Xelas bû rojhilat,
Roja sor, roja zer,
Ji Mosko hate der,
Tava xwe da Balqan, da Êlman,
Xwe berdaye ser Çîn-Çîn,
Çîna mezin, Çina giran,
Şewqa xwe da Hind,
Tev dagirt cihan, cihan...

Cegerxwîn, "işçi, ırgat ve rençberlerin" uyandıklarını, "köleciler"in kaçacak yer aradıklarını, pasaportun artık bir işe yaramadığını yazar. Pol Robson da Kürdistan'a misafirliğe gelmiştir. Şair mutluluğunu bütün dünyaya ilan eder ve şöyle der: "Kahvaltıda Moskova'ya, öğle yemeğine Çin-Maçin'e, akşam yemeğine de Newyork'a ve Londra'ya buyrun."

Şiirinin sonunda Cegerxwîn, Pol Robson'dan, ezilen halklar için şarkılarını sürdürmesini ve herkese "Sazla Haykırın" diye çağrı yapmasını ister.

* A.g.e., s. 83.

Kahrolsun kölelik! Yıkıl Köleci
Çok yaşa özgürlük ve demokrasi!*

Bimirî koledar, bimrî zordestî,
Bijî azadî, bijî serbestî.

Adalete, halkların kardeşliğine adadığı bu şiirinde Cegerxwîn, enternasyonalist bir kişilik çizer. Dünya halklarının kardeşliğini pekiştirmek için eline silah yerine kalemi alarak zalim düşmanların üzerine saldırır.

Cegerxwîn, insanların ten rengine, inancına, mal varlığına önem vermeksizin herkesle dost olur. Ona göre insan insan ile kardeştir, dosttur. İşte ünlü ozanın tek rehberi budur.

Kürt halkı uzun zamandır özgür geleceğini Rus halkının başarısına bağlamıştır. Dedelerimiz ve babalarımız "Rus toplumu çaresizler için çaredir" demişlerdir. Kürt halkının tarihinde 1923 yılı asla unutulamaz. O yıl Kürtler katledildi. O dönemdeki mücadelelerin sonucunda İngiliz hükümeti sömürgeci çıkarları için Kürdistan Hükümeti'ni kurdu ve yönetici olarak da Şeyh Mahmud'u seçti. Fakat İngilizler yanlış adım atmışlardı. Şeyh Mahmud, o güne kadar yaşamını özgür Kürdistan için düşmanlara karşı savaşmakla geçirmişti. Dolayısıyla kendisinden beklenildiği gibi silahını bu kez İngilizlere yöneltti. Proletaryanın önderi V. İ. Lenin'e tarihi bir mektup yazarak asker talebinde bulundu. Fakat mektup o karışık ortamda Lenin'e ulaşmadı.

* A.g.e., s. 85.

Özgürlük âşığı Kürt halkı haklı mücadelesinde daima büyük bir umutla Rusya'ya bakmıştır. Bu umut Sosyalist Ekim Devrimi'nden ve Sovyet Kanunlarının onaylanmasından sonra daha da artmıştır. Sovyetler Birliği, ezilen pek çok dünya halkına olduğu gibi Kürt halkına da destek vermiştir. Bu nedenle Kürdistan Demokrat Partisi'nin yayın organı Xebat (Emek) gazetesi, 1960 yılında yayınladığı bayram özel sayısında Ekim Devrimi'nin 43. yıldönümünü kutlanmış, Kürt emekçi halkı adına Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne (SBKP) ve Sovyetler Birliği halklarına içten kardeşlik selamları gönderilmiştir. Selamlamada Büyük Ekim Devrimi'nin tüm dünya halklarına yol gösterdiği belirtilmiştir.

Cegerxwîn, Sovyetler Birliği'ne gelmemiş ve çok uluslu ülkemizi görememişti. Fakat yüreği her zaman büyük, özgür ve demokratik halkımızla ve adalet isteyenlerle beraberdi. Şairin umudu, işçi ve köylülerin mükemmel devleti Sovyetler Birliği idi.

Ünlü şair eserlerinde Sovyetler Birliği'ni daima över. Ülkemizin yarattığı destanlarla mutlu olur. Sovyetler Birliği'ni ezilen ve yoksul halklar için özgür topraklar, köylü ve ırgatlar için özgür bir yurt olarak görür.

Cegerxwîn'e göre, faşist Almanya'yı yenen ve sınırlarında hep tetikte bekleyen Sovyet askerleri dünya adaletini sağlayan askerlerdir. Onlar, dünyadaki özgürlükçü halkların destekçisidirler.

Şair, "Ermeni Bir Şairden İlham" şiirinde, Sovyetler Birliği'ne ve Sovyet askerlerine olan sevgisini kaleme alır. Halkların özgürleştirilmelerinin Sovyetler Birliği'nin enternasyonalist borcu olduğunu da vurgular.

"Ermeni Bir Şairden İlham" şiiri, şairin bu konudaki inancını ve tavrını gösterir:

Bu uzun yolu kısalttık, maratonla koşarak
Asfaltın yerine, yolları kanımızla döşedik
Takipçisiyiz Marks'ın ve Lenin'in
Doğru yol bu yeni nesil, sana bıraktık miras
Öldürüldü Kayser, Hitler, bizde kaldı ilham
Yiğitler katına zorla ulaştık, ırgatlar ve işçiler.
Büyük ilham, Ekim devrimi, o kızıl ihtilal,
Ün saldı cihana, körler gördü, sağırlar işitti.
Kölelik perdesini bin çabayla zorla kaldırdık,
Özgürlük harcını, inatla senin için döktük.
Gittik, gidiyoruz, gideceğiz sonuna kadar yolun,
Başımız dik, yüreğimiz pek, sakın korkmayın...
Geceyi aştık, o karanlığı zulüm, zorbalık dolu,
Kızıl şafak yükseldi, kuzeyden ve yukarıdan,
Gittik, gideriz, asla değişmez tuttuğumuz yol,
Bizim için yapılan o köprüde yürüyoruz biz,
Geçsin diye özgür insanlık rahatça üzerinden,
Zulümden, zordan, köleciden kurtulsun diye,
Yürek ateşiyle esareti, köleliği yaksınlar diye,
Yeni dünya yaratsın, eskisini kovsun diye
O dünya ki gözyaşı içinde hep kaybolur,
Yetimlerin sesleri içinde hiç duyulmaz,
Başka dünya isteriz, açlık, riya olmasın
Herkesin yüzü gülsün, işte güzel dünya,
Bu dünya için işsiz kaldık biz, evsiz ve barksız
Bizi terk ettiler, eski arkadaşlar, zayıf insanlar...

Lakin yürüyoruz biz, başlar dik, gözler ufukta,
Işın verdi bize Lenin şafağı, o aydın şafak.*

Ev rîya dirêj me hinek kin kir xweş bi çûna xwe,
Li şûna esfilt me ev rê raxist tev bi xûna xwe,
Ev rîya Marks, ev rîya Lênîn me jî daye ser,
Ey neslê hê bê, ji bo te me hişt çend şop û eser.
Îlham dane me kuştina qeyser, kuştina Hêtler...
Bi zor em gihan rêza mêrên çê, pale û karker.
Îlhama mezin (sewra Oktobr) înqilaba sor,
Deng daye dinya, hişyar kirin kerr, bi çav kirin kor,
Perda bindestî bi xebata xwe me zû hilanî,
Hîmê azadî me bi rika xwe ji bo te danî.
Em çûn û diçin em herin, ta dewiya rê,
Enya me bilind, dilê me pir xurt, guh nedin zorê...
Me şev derbaz kir ew şeva tarî tijî zilm û zor,
Şefeqa xwe hilda li bakur û jor ew şefeqa sor.
Em çûn û diçûn, nayê guhartin tucarî ev rê,
Pira ji mera ava bûye em ketin wê pirê,
Da insanyet bi serbestî xweş têra derbaz bî,
Ji zor û zilmê, ji koledaran zû-zû xelas bî,
Bi agirê dil dîlî, koletî bi şewitênin,
Dinya nû çêkin, dinya kevnare biqewitênin...
Dinya ku hêstir tucarî têda neyêne dîtin,
Dengê sêwyan tucarî têda neyê bihîstin,
Dinya ku têda nebî birçîbûn, nebî, qet rîya,
Her kes rû bi ken, pir xweşe dinya, xweşe ev dinya,
Ji bo vê dinê em mane bê kar, em mane bê mal,
Ji dor me revîn hevalên kevnar ew qelseheval...
Lê em her diçin serê me bilind çavên me li jor,
Têrêj dane me şefeqa ronak wê şefeqa Lênîn.

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 77-78.

Rus halkının ünlü isimlerinden Aleksandr İvanoviç Herzen'in yüzyıl önce söylediği sözler sanki bugün için söylenmiştir: "Bağımsızlık için mücadele, daima yabancı halklarda hoşnutsuzluk yaratır; fakat bu hiçbir zaman onların kendi düşünceleri değildir, bu fikir onlara empoze edilmiştir." Bu gerçeği iyi anlayan Cegerxwîn, "Ey Kürt, Kimsin Sen?" şiirinde konuyla ilgili fikirlerini ifade eder. Özetle şunları söyler: "Kürtler mücadelelerinde artık yalnız değiller, çünkü Kızıl Ordu her açıdan onları desteklemektedir."

Ey Kürt bil ki dünya demu devrandır
Özgürlük ve serbestlik kavgayla kazanılır,
Gerdanındaki zinciri kır, artık çık meydana
Korkma, büyük destekçin Kızıl Ordudur."*

Ey kurd tu bizane ku cîhan her dem û dore,
Serbestî û azadî kotek û zore,
Zincîrê ji gerden bişikîn û ware meydan,
Îdî tu metirs pişt û bira Leşkerê Sore.

Evet, "destekleyici ve kardeş Kızıl Ordu"dur, çünkü sadece Kızıl Ordu ezilen ve mücadele eden halklara dostça yardım eder.

Cegerxwîn'e göre Kürt halkının özgürlüğü ve ilerlemesi için savaşmak yetmez. Kürt gençlerinin okuması istenir. Şairimiz, bunu daha acil bir sorun olarak görür.

* Ronahi dergisi, sayı 13, Şam 1943, s. 10.

Gerçekten de okuma ve eğitim sorunu, bütün Kürdistan'da, İran, Suriye, Türkiye ve Irak parçalarında, bu ülkelerin hükümetleri tarafından ihmal edilen bir konudur. Sömürgeciler ve işgalcilerin bu soruna eğilmemeleri anlaşılırdır. Çünkü onlar emeğini sömürdükleri, varlığını talan ettikleri bir halka alfabe öğretmeyi düşünmezler.

Bilgili ve okumuş Kürt aydınları, ilerlemek ve özgürleşmek için okumanın çok önemli olduğunu yazılarında, konuşmalarında belirtmişlerdir. Hasan Hişyar, Ronahi dergisinde şunları yazmıştır:

"Ağabeyler, kardeşler, amcalar! Gözünüzü açın ve dünyaya bakın. Yurt ve ulus yolunda, insanlar ölümü nasıl küçümsüyor? Tarihinin her harfini, her çizgisini öğrenmek için birbiriyle yarış ediyor. Fakat biz beş para vererek dilimizin harflerini, okumayı öğrenmiyoruz. Ayıp değil mi? Biz ve çocuklarımız yabancıların harflerini, dillerini öğreniyoruz. Derin anlamı olan soru yaralı kalplerimizden geliyor. Herhangi bir yerde oturup konuşurken konu açıldığında, herkes Kürtlerin ulus olamadığını söyler. Bizden başka düşmanın egemenliği altında olan ulus kalmamıştır. Bu tür konular konuşulurken her şeyden haberdar ve her şeyin uzmanı gibi davranırız. Ancak eksikliğini gören ve bilgisizliğini anlayan kişi, bilinçli kişidir. Bizim yaptığımız ise sadece ağız dalaşıdır."*

"Okumak" şiirinde Cegerxwîn, okuyan Kürt gençler için şunları yazar:

* Ronahi dergisi, sayı 13, Şam, 1943, s.10.

Okumadan kimse bilinçlenemez
Dert ve acı peşini bırakmaz
Elinde, ayağında düşmanın olur,
Vergisiz, haraçsız yaşayamaz.

Bu tacı, feraseti okumak verir,
Bu dini, devleti okumak verir,
Toplumda başın dik yürürsün
Zenginliği de sana okumak verir

Okumayan kişi rençber olur,
Okuyan kişi rehber olur,
Yaşar han ve saraylarda hep,
Başkan, lord, lider olur.

Bu tacı, feraseti okumak verir,
Bu dini, devleti okumak verir,
Toplumda başın dik yürürsün
Zenginliği de sana okumak verir.*

Xwendin nebî kes naçe pêş,
Peyda dibin pir derd û êş,
Her dem dibin destê neyar,
Em dê bidin xûkî û bêş.

Ev tac û şewket xwendine,
Ev dîn û dewlet xwendine,
Ev serbilindî xwendine,
Ev dewlemendî xwendine.

* Cegerxwîn, Özgürlük İhtilali, 2. Divan, Şam, 1954, s. 173.

Herçî nexwendî rencbere,
Ê ku bixwênî rêbere,
Her dem di nav xan û sera,
Serkare ew, ya serwere.

Ev tac û şewket xwendine,
Ev dîn û dewlet xwendine,
Ev serbilindî xwendine,
Ev dewlemendî xwendine.

Fakat okumak her şeyi çözmez. Kürt halkı özgürlüğünü de kazanmalıdır. Cegerxwîn'e göre okumak tek başına halka özgürlük getirmeye yetmez. Kürt delikanlıları ve kızları okuyarak tarihlerini, asırlardır süren toplumsal mücadelelerini öğrenecekler; ulusun özgürlüğünü nasıl kazanacağının değerlendirmesini yapabileceklerdir. Okumak ve mücadele etmek, işte bu iki acil sorunu, şair Kürt gençlerinin önüne koyar. Bu iki sorunu çözme yolunda ilerlemek, Kürtler için bir müjde olacaktır.

Okumak gerek, hem de çalışmak
Yurdun için Kürt Milleti,
Kürtler, uyanın artık yeter,
Müjdeler size, gününüz geldi.*

Xwendin divê hem pir xebat,
Bo miletê kurd û welat,
Kurdno ji xew rabin hemî,
Mizgîn li we roja we hat.

* A.g.e., s. 173.

"Okuyanların Günü" şiirinde, sadece öğrenciler için değil, bütün yurtsever Kürt çocukları için Cegerxwîn şu dileklerde bulunur:

Gün öğrenenlerin günü, saygın Kürtler, bilgili gençler,
Yiğitler aslanlar günü, Kürtler pehlevanlar günü,
Hedefimiz bağımsızlık, birleşmek, ilerlemektir,
Bilinçlenmek, yükselmek, kalk ayağa ey Kürt!
Kalkın bizim bugün, tek ses tek yürek yurda dönün
Köyü, kenti, kırı alın, isteriz biz hep özgürlük
Hedefimiz bağımsızlık, birleşmek, ilerlemektir,
Bilinçlenmek, yükselmek, kalk ayağa ey Kürt!
Bu uyku ne zaman biter, bu bitmez ezilmişlik,
Guhderz'in çocukları, Çopin'in torunları, Rüstemi'ler,
Hedefimiz bağımsızlık, birleşmek, ilerlemektir,
Bilinçlenmek, yükselmek, kalk ayağa ey Kürt!*

Îro roja xwendevana kurdên hêja, xortên zana,
Roja mêran, roja şêran, roja kurd û pelewana,
Doza me serxwebûn, yekîtî û pêşveçûn,
Bilindî û zanebûn, rabin ser xwe kurdno.
Rabin îro roja me hat yek deng, yek dil, biçine welat,
Bigirin gund û şar û kelat, her dem divê bo me felat,
Doza me serxwebûn, yekîtî û pêşveçûn,
Bilindî û zanebûn, rabin ser xwe kurdno.
Em ta kengî razin hemî, bindest bijîn em her demî,
Lawên Guhderz, nevyên Çopîn rabin îro tev Rostemî,
Doza me serxwebûn, yekîtî û pêşveçûn,
Bilind û zanebûn, rabin ser xwe kurdno.

* Cegerxwîn, 1. Divan, Şam, 1945, s. 71.

Cegerxwîn, düşmanların kılıcından esir bir Kürt misali kurtuldu. Mücadeleci halkının temsilcileriyle birlikte ayağa kalktı, kendini tortulardan arındırdı. Kürt halkının özgürlüğü ve demokrasi için mücadeleye başladı. O, sadece savaş alanında bir eylemci değil, aynı zamanda yurtsever bir şairdi. Coşkulu ve ateşli şiirleri, okuyucuları coşkulandırmakta, onların yüreklerinde halk davasına olan aşkı daha da büyütmektedir.

Cegerxwîn'in şiir anlayışı, gerçekçi yönleriyle bir tarihtir. Ünlü şairin şiirlerinin içeriğini zenginleştiren de bu gerçekçiliktir. Cegerxwîn, şiir anlayışıyla çağdaş bir örnektir ve mücadeleci Kürt halkının sanatının öncüsüdür. Çağdaş şiir anlayışı eleştirel sorulardan ve uluslaşma çizgisinden doğarak yüceleşti.

Siyasi şiirlerinde Cegerxwîn, Kürtlerin mücadelesini, günümüz ezilen halklarının mücadele zincirinin bir halkası olarak kabul eder.

Cegerxwîn'in şiirsel sözleri, daima zorbalığa karşı mücadele silahı olmuştur. Eserlerinde biçim ilk sırada değildir. Onun için haklılık ve doğruluk kriteri dışında, yazmanın hiçbir kuralı yoktur. Doğruluk eserlerinin temelini oluşturur.

Cegerxwîn'in şiir anlayışının bir başka destansı yanı da şudur: Şair, savaşçıların gücünü kendinde toplar ve bu gücü doğru amaca yöneltir.

Cegerxwîn Kürt şiiri dendiğinde akla gelecek ilk isimlerden biridir. Ünü Kürt topraklarının dışına taşmış bu büyük şairin şiirleri yarım yüzyılı aşkın bir süredir insanlara moral ve güç veriyor. İnsanlar özlemlerini, sevdalarını, kavgalarını onun şiiriyle dile getiriyorlar. Şiirlerinin türkü ve marş formunda bestelenmiş olması ise yayılma alanını olağanüstü genişletmiştir. Son yirmi yıl içinde şairin bütün şiirlerinin basımı da gerçekleştirilmiştir. Bütün bunlara karşılık, bugüne dek Cegerxwîn'in şairliği ve şiirleri üzerinde yeterince durulduğu söylenemez; bu alanda doyurucu çalışmalar yapılmamıştır ve bir boşluk bulunmaktadır. Ünlü Kürt araştırmacı Ordîxanê Celîl'in elinizdeki kitabı bu boşluğu dolduracak özelliktedir.

1966 yılında Erivan'da kiril alfabesiyle Kürtçe olarak basılan kitap, Türkiye'de ilk kez yayınlanmaktadır. Kitap, Cegerxwîn ve şiirleri hakkında derli toplu bilgiler vermekte, bizi şairin dünyasına konuk etmektedir.
Kitabın ilk bölümünde şairin yaşamı, büyüdüğü koşullar özetleniyor, devam eden iki bölümde ise Cegerxwîn'in şiirinin başlıca temaları şiirlerinden örnekler verilerek irdeleniyor, şairin hayatının eksenini oluşturan yurtsever ve sosyalist düşüncenin onun şiirlerine nasıl bir ruh verdiği gösteriliyor.

EVRENSEL
BASIM
YAYIN